

Satu Soppela

Kirjaston ja koulun yhteistyö. Tapaustutkimus Seinäjoen kaupunginkirjaston ja peruskoulun 1-6. luokkien yhteistyöstä

Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen laitos

Pro gradu –tutkielma

Maaliskuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa yleisten kirjastojen ja peruskoulun alaluokkien välistä yhteistyötä nykypäivän Suomessa; sen keskeisiä painopistealueita, yhteistyön suunnittelua ja käytettävissä olevia resursseja, yhteistyön esteitä ja etuja sekä tulevaisuuden haasteita. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan empiirisen tapaustutkimuksen menetelmien avulla Seinäjoen kaupunginkirjaston ja peruskoulun 1-6. luokkien yhteistyötä.

Empiirinen aineisto koottiin haastattelemalla syksyllä 2007 Seinäjoen kaupunginkirjaston kolmea kirjastonhoitajaa ja lähettämällä sähköpostitse kyselylomake Seinäjoen peruskoulun 1-6. luokkien opettajille helmikuussa 2008. Kysely lähetettiin 130 opettajalle, ja vastausprosentiksi muodostui 9,2.

Tutkimuksen tuloksena selvisi, että Seinäjoella sekä kirjaston henkilökunta että alaluokkien opettajat arvostavat kovasti yhteistyötä ja uskovat sen edelleenkin tiivistyvän yhteistyösuunnitelman myötä. Yhteistyön suunnittelu ja toteuttaminen jää enimmäkseen kirjaston henkilökunnan vastuulle, ja sen takia kirjastossa toivotaan, että he tietäisivät paremmin, mitä koulut yhteistyöltä toivovat ja odottavat. Kirjaston ja koulun yhteistyö on muuttumassa luonteeltaan yhä suunnitelmallisemmaksi ja yhteistyössä pyritään huomioimaan oppilaiden iän mukaiset oppimistavoitteet. Tutkimuksessa kävi selvästi ilmi, että kirjaston suurin ongelma yhteistyön osalta on resurssien riittämättömyys, erityisesti henkilöresurssien puute. Opettajat pitivät yhteistyön suurimpana esteenä liian pitkää välimatkaa kirjastoon.

Tärkeimpinä yhteistyömuotoina koulut pitivät kirjavinkkausta ja kirjastonkäytön opetusta, ja kysyntää erityisesti kirjavinkkaukselle olisi enemmänkin kuin mitä kirjasto pystyy tarjoamaan. Tutkimuksen mukaan yhteistyöstä hyötyvät kaikki kolme osapuolta: oppilaat, opettajat ja kirjasto. Erityisesti arvostettiin sitä elämyksellisyyttä, jota kirjasto tarjoaa oppilaiden koulupäivään. Myös lukuhalun herättäminen oppilaissa ja heidän tiedonhallintataitojensa kehittyminen olivat tutkimuksen mukaan tärkeitä yhteistyön etuja. Mitään kielteisiä puolia yhteistyöstä ei tullut tutkimuksessa esille.

Asiasanat (YSA): yhteistyö : yleiset kirjastot : peruskoulu, koululaiset : yleiset kirjastot, opettajat : yleiset kirjastot : tyytyväisyys

Sisältö

1. JOHDANTO.....	5
1.1. Taustaa.....	5
1.2. Tutkimuksen tavoitteet.....	6
1.3. Tutkimuksen rakenne.....	6
2. KIRJASTON JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ.....	7
2.1. Kirjastonkäytön opetus.....	7
2.2. Lukemaan innostaminen.....	8
2.3. Tiedonhallintataitojen opetus.....	11
2.4. Oppi- ja lukumateriaalin hankinta kirjastosta.....	12
2.5. Kirjastojen www-sivustot.....	13
2.6. Kulttuuritoiminta.....	13
3. KIRJASTO MONIPUOLISENA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ.....	14
3.1. Yhteistyön suunnittelu ja resurssit.....	14
3.2. Yhteistyön esteet.....	16
3.3. Yhteistyön edut ja mahdollisuudet.....	18
4. EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN ASETELMA.....	20
4.1. Tutkimusmenetelmät.....	20
4.2. Tutkimuksen kohteet ja aineistonkeruu.....	21
4.2.1. Teemahaastattelu.....	21
4.2.2. Kysely.....	21
4.3. Empiirisen aineiston analyysi.....	22
4.3.1. Haastatteluaineiston analyysi.....	22
4.3.2. Kyselyaineiston analyysi.....	23
5. KIRJASTON JA KOULUN YHTEISTYÖ SEINÄJOELLA.....	24
5.1. Tapaus Seinäjoen kaupunginkirjasto.....	24
5.2. Kirjaston ja koulun yhteistyömuodot.....	26
5.2.1. Kirjastonkäytön opetus.....	26

5.2.2. Lukemaan innostaminen.....	27
5.2.3. Tiedonhallintataitojen opetus.....	29
5.2.4. Oppi- ja lukumateriaalin hankinta kirjastosta.....	30
5.2.5. Kirjastojen www-sivustot.....	32
5.2.6. Kulttuuritoiminta.....	32
5.3. Yhteistyön suunnittelu ja resurssit.....	33
5.4. Yhteistyön esteet.....	37
5.5. Yhteistyön edut ja mahdollisuudet.....	39
6. YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	41
LÄHTEET.....	45
LIITTEET.....	48
Liite 1: Haastattelurunko teemoittain.....	48
Liite 2: Kyselylomake opettajille.....	51
Liite 3: Vastauskooste.....	57

1. Johdanto

1.1. Taustaa

Perinteisesti kirjasto ja koulu ovat tehneet yhteistyötä lasten ja nuorten ohjaamisessa kirjaston käyttöön. Vielä 1980-luvulla kirjastonkäytön opetustunnit olivat kaavamaisia oppitunteja, missä oppilaille selitettiin pääsanat, asiasanat, tekijännimenmukaiset aakkostukset, luokitukset ja hyllyjärjestykset turhankin yksityiskohtaisesti. (Mäkelä 2001, 26). 90-luvulla on alettu puhua ns. tiedonhallintataitojen opetuksesta, minkä voi katsoa koskettavan kaikkia opettajia ja oppiaineita, ei yksin äidinkieltä. Toinen keskeinen yhteistoiminta-alue on ollut lasten lukuharrastuksen herättäminen ja edistäminen. Kirjastojen ja koulujen välillä on myös monenlaista muuta kulttuuriyhteistoimintaa. (Sinko 2003, 17)

Yhteistyö onkin kantanut hedelmää, sillä suomalaiset lapset ovat aina menestyneet hyvin kansainvälisissä lukutaitovertailuissa. Myös informaation määrän kasvaessa relevanttien tiedonhallintataitojen merkitys kasvaa koko ajan, ja tässäkin avainasemassa on opettajan ja kirjastonhoitajan ammatillinen yhteistyö. (Dromberg 2003, 11)

Yhteistyö ei kuitenkaan aina ja kaikkialla suju saumattomasti ja oppilaiden kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Osassa kouluja kirjaston tarjoamia mahdollisuuksia ei osata hyödyntää, vaan kirjasto muistetaan vain silloin, kun ylimääräistä aikaa on – useimmiten kevätlukukauden lopussa - ja jotta edes se yksi pakollinen vuotuinen kirjastokäynti tulee tehtyä. (Sinko 2003, 25)

Koulu ja kirjasto tarvitsisivatkin yhteistä suunnittelua voidakseen paremmin suunnitella koululaisten ohjausta, jolloin kirjastossa tiedettäisiin oppilaiden tarpeet, ja koulussa tiedettäisiin, mitä kirjastot pystyvät tarjoamaan. Erityisesti tiedonhallintataitojen opetuksessa tällaisen yhteisen suunnittelun merkitys korostuu. (Sinko 2003, 19)

Kirjasto ja koulu jakavat yhteisen huolen myös lasten lukuharrastuksen vähenemisestä. Lukuharrastuksen lisäämiseksi kirjastot ovatideoineet ja ottaneet käyttöön monia uusia toimintamuotoja, mm. kirjavinkkausta, lukudiplomeja, lukukilpailuja ja kirjallisuuspiirejä. (Jäppinen 2003, 94-98)

Olen kiinnostunut kirjaston ja koulun välisen yhteistyön kehittämistä johtuen siitä, että olen työskennellessäni Isojoen kunnankirjastossa vuodesta 1997 lähtien suunnitellut ja toteuttanut lastenkirjastotyötä sekä kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä. Aiheen valinta juontaa juurensa siis ammatillisista intresseistä. Seinäjoen kaupunginkirjaston toteuttama kirjaston ja koulun välinen yhteistyö kiinnostaa erityisen paljon, koska tiedän kokemuksesta sen olevan hyvin vireää ja monipuolista.

1.2. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkielmassani tarkastelen aluksi aihetta käsittelevään kirjallisuuteen perehtymällä kirjaston ja koulun yhteistyötä nykypäivän Suomessa; sen keskeisiä painopistealueita, yhteistyön suunnittelua ja käytettävissä olevia resursseja, yhteistyön esteitä ja etuja sekä tulevaisuuden haasteita. Sen jälkeen tarkastelen empiiristen menetelmien avulla, miten yhteistyö toteutuu Seinäjoen kaupunginkirjaston ja peruskoulun 1-6. luokkien välillä.

Tutkielmassa haetaan vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä suomalaisten kirjastojen ja koulujen alaluokkien yhteistyö yleisellä tasolla sisältää?
2. Mitkä ovat tämän yhteistyön resurssit ja esteet?
3. Mitkä ovat tämän yhteistyön edut ja mahdollisuudet?
4. Miten yhteistyö toimii erityisesti Seinäjoen kaupunginkirjaston ja peruskoulun 1-6. luokkien välillä?

Tutkimuksen empiirinen tieto koottiin haastattelemalla Seinäjoen kaupunginkirjaston kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä tekeviä työntekijöitä ja tekemällä lomakekysely Seinäjoen kaupungin peruskoulun 1-6. luokkien opettajille. Empiirisen tutkimuksen asetelma kuvataan yksityiskohtaisemmin luvussa 4.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkimus rakentuu siten, että luvussa kaksi esittelen kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä, siten että alaluvuissa 2.1. - 2.6. käsittelen kirjaston ja koulun yhteistyön keskeisimmät painopistealueet.

Luvussa kolme käsittelen kirjastoa monipuolisena oppimiskeskuksena siten, että alaluvussa 3.1. keskityn kirjaston ja koulun välisen yhteistyön suunnitteluun ja resursseihin ja alaluvussa 3.2. yhteistyön esteisiin. Alaluvussa 3.3. keskityn yhteistyön etuihin ja mahdollisuuksiin.

Luvussa neljä siirryn tutkimuksen varsinaiseen empiiriseen osioon, eli siinä esittelen käytetyt tutkimusmenetelmät, tutkimuksen kohteet ja aineistonkeruun tavat.

Luvussa viisi alussa esittelen lyhyesti Seinäjoen kaupunginkirjaston ja koulut, ja sen jälkeen käyn yksityiskohtaisesti läpi haastattelun ja kyselyn tulokset.

Luvussa kuusi teen yhteenvetoja ja johtopäätöksiä, ja tutkimuksen lopussa listaan käytetyt lähteet. Tutkimuksen liitteinä ovat haastattelurunko ja kyselylomake.

2. Kirjaston ja koulun välinen yhteistyö

2.1. Kirjastonkäytön opetus

Perinteisesti kirjaston ja koulun yhteistyö on ollut oppilaiden kirjaston käyttöön perehdyttämistä. Hyvin yleistä on, että koululuokalle esitellään kirjastoa, perehdytetään sen kokoelmiin ja erilaisiin tiedonhakumahdollisuuksiin. Kirjastonkäytön opetukseen on suunniteltu erilaisia paketteja, joiden avulla kirjastoluokituksen ja hyllyjärjestyksen salat aukeavat oppilaille. Tällöin on kyse kirjasto-osaamisen opettamisesta (library skills). (Tuominen 2003, 132)

Kirjaston käytön opetuksen elävöittämiseen on kehitelty monenlaisia elämyksellisiä tapoja, kuten Espoon kaupunginkirjastossa kehitelty Kirjaleikki, missä alimpien luokkien lapset tutustutetaan kirjastonkäyttöön leikin ja yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmien avulla. Kirjaleikki muunneltiin on levinnyt moniin muihinkin kirjastoihin. (Jäppinen 2003, 91) Kirjaleikissä lapset oppivat tuntemaan kirjastoa leikkimällä kirjastoa ja leikkiessään opettavat myös kirjastonhoitajille, mikä lapsille juuri siinä ikävaiheessa on tarpeellista. (Mäkelä 2001, 27)

Isojoen kunnankirjasto opettaa ensimmäisen luokan oppilaille kirjastonkäytön perusteita erityisen kirjastopassin avulla. Oppilaat käyvät kirjastossa opetuskäynneillä ensimmäisen luokan aikana viisi kertaa, jolloin heille tarjotaan lyhyt opetustuokio lainaamisesta ja palauttamisesta, aineiston oikeaoppisesta käsittelystä, käyttäytymisestä kirjastossa ja esitellään sekä vinkataan heille sopivia kauno- ja tietokirjoja. Kirjastopassiin kertyy tarra kultakin käyntikerralta, ja opetusta elävöitetään myös satujen lukemisen, lorupussileikin ja tietokilpailujen avulla. Tässä yhteydessä hyödynnän käytännön kokemuksia, joita olen saanut kirjastonkäytön opettamisesta Isojoen kunnankirjastossa vuosina 2000-2008.

Seinäjoen kaupunginkirjasto elävöittää kirjaston käyttöön tutustumista kehittelemänsä Jaakko-Ilkan kirjastosuunnistuksen avulla, missä 5-6. luokkien oppilaat harjoittelevat ryhmissä tiedon hakua tietokirjoista ja kirjaston aineistotietokannasta, sekä luokittamista ja aakkostamista. 3-4.-luokkalaisille Seinäjoen kaupunginkirjasto avaa luokituksen ja aakkostuksen saloja toiminnallisen luokitusleikin avulla. (Seinäjoen kaupunginkirjaston www-sivut 2007, Opetuspaketit)

Useimmissa tapauksissa kirjastonkäytön opetuskäynnit motivoivat ja innostavat oppilaita, mutta kirjasto-osaamisen opettaminen ei johda varsinaiseen tiedon etsinnän pitkäjänteiseen oppimiseen. Niiden hyötynä on lähinnä se, että kirjaston kokoelmat tulevat oppilaille tutuiksi ja oppilaat perehdytetään kirjaston tarjoamiin mahdollisuuksiin. (Tuominen 2003, 132)

2.2. Lukemaan innostaminen

Opettajia ja kirjastoväkeä yhdistää huoli lasten lukemisen vähenemisestä, etenkin poikien suhteen. Valtakunnallisen selvityksen mukaan 2000-luvun taitteessa peruskoulun päättävistä pojista yli 40 % ja tytöistä yli 20 % ei vapaa-aikanaan tartu kirjaan. Tietokonepelit ja internet sekä muut harrastukset vievät erityisesti pojat mukanaan. (Kirstinä 2001, 15-20)

Marja Saanilahti on selvittänyt 10-17 –vuotiaiden lasten ja nuorten lukuharrastusta 2000-luvun taitteessa, ja hänen tutkimuksestaan selvisi, että lukuharrastus ja sen määrä ovat selkeästi yhteydessä nuorten ikään ja sukupuoleen. Hänen mukaansa tytöt lukevat enemmän kirjoja kuin pojat jokaisessa ikäryhmässä. Tytöt myös lukevat säännöllisemmin kuin pojat, jolloin viimeisestä kirjanlukukerrasta ei tytöillä ole kulunut kovin paljon aikaa, kun taas pojilla usein puoli vuotta tai enemmänkin. Lukuharrastus on sitä aktiivisempaa ja lukemisen

määrä sitä suurempi, mitä nuoremmista lapsista on kyse. (Saanihahti 2002, 199-212)
Lukemaan innostamisen kannalta haasteellisin kohderyhmä olisivat siis lähinnä yläkouluikäiset pojat.

Opettajien toivottua perinteisen kirjasto-opetuksen sijaan enemmän kirjojen sisällön esittelyä alkoi kirjastonhoitaja Marja-Leena Mäkelä Seinäjoen kaupunginkirjastossa esitellä kirjoja osana luokan kirjastokäyntiä. Vähitellen toiminta kasvoi kirjavinkkaukseksi, missä lukijan mielenkiinto kirjaa kohtaan herätetään kertomalla kirjan juonenkäänteistä jonkin verran, lukemalla ehkä pieni pätkä kirjasta, ja katkaisemalla tarinointi jännittävään tai mielenkiintoiseen kohtaan. Kirjavinkkaus on nykyisin levinnyt ympäri Suomea ja usein kirjastonhoitaja vierailee kirjakasseineen kouluissa. (Mäkelä 2001, 26-27)

Espoon kaupunginkirjaston lähikirjaston johtaja kirjailija Kari Vaijärvi innostui kehittämään myös tietokirjojen vinkkausta, koska koki tietokirjallisuuden jäävän selkeästi lapsipuolen asemaan kaunokirjallisuuden rinnalla. Hän on toimintaa suunnitellessaan lähtenyt siitä oletuksesta, että varsinkin poikia voisi kiinnostaa tietopuolinen kirjallisuus. Vaijärvi on vinkannut tietokirjoja lähinnä 6-8. luokkien oppilaille, koska hänen mukaansa nuoremmille lapsille suunnattua tietokirjallisuutta on suppeammin tarjolla. (Vaijärvi 2000, 14-15)

Kirjavinkkaus on saanut yhä uusia muotoja ja omat vuosittaiset sm-kisatkin. Genrevinkkauksella tarkoitetaan kirjavinkkausta, missä kirjat on valittu yhdestä kirjallisuuden lajityypistä, kuten esimerkiksi kauhukirjoista. Genrevinkkausta voidaan tehostaa genreen sopivalla pukeutumisella ja rekvisiitilla. Vinkkaukseen voi liittää myös laulua, draamaa tai musiikkia. (Heikkilä 2008, 24-25)

Kirjastonhoitaja Marja-Leena Mäkelä, Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) kouluttaja Esa Kakkuri sekä MML:n nuorisotyöntekijä Harri Pihlajamäki kehittivät vuonna 1998 Sanajalkaseikkailun, missä hyödynnetään useita erilaisia menetelmiä, kuten kirjavinkkausta, seikkailu- ja elämyspedagogiikkaa. Mäkelälle ja Kakkurille sysäyksen Sanajalkaseikkailun kehittämiseksi antoi huoli lasten ja nuorten lukuhalun vähenemisestä ja lukutaidon rappeutumisesta. Erityisesti poikien lukemattomuus huolestutti. Sanajalkaseikkailun yksi hyvä puoli on sen muunneltavuus. Se toimii sekä kirjaston sisätiloissa että piha-alueella; seikkailutehtävät voidaan valita ryhmän ja tilanteen mukaan; seikkailu sopii monenikäisille. (Mäkinen-Laitila 1999, 8-9)

Sanajalkaseikkailun tarkoituksena on tuottaa oppilaille myönteisiä mielikuvia sekä kirjastosta paikkana että kirjoista ja lukemisesta. Sen takia sanajalkaseikkailuun liittyy toiminnallisten ja sanallisten osioiden lisäksi myös kirjavinkkaustuokio. Seikkailun tavoitteena on myös kehittää mielikuvitusta, keskittymiskykyä, sosiaalisuutta ja ryhmätyöskentelytaitoja. Lapset saavat myös kokea onnistumisen ja oivaltamisen iloa. (Mäkelä 2001, 31-33)

Kontiolahden kunnankirjasto toteutti kirjastoseikkailun kunnan kolmasluokkalaisille vuonna 2001. Seikkailu oli kehitetty Marja-Leena Mäkelän ja Esa Kakkurin ideoiman Sanajalkaseikkailun pohjalta. Kontiolahdella kirjastoseikkailun suunnittelussa huomioitiin, että seikkailu sisältäisi toiminnallisen seikkailutoiminnan elementtejä, kuten luottamusharjoituksia, leikkejä, ongelmanratkaisutilanteita sekä köysi- ja kiipeilytoimintoja. Kirjastoseikkailun tärkeimmät tavoitteet olivat myönteisen mielikuvan luominen kirjastosta ja oppilaiden innostaminen kirjojen pariin. Lisäksi tavoitteina olivat seikkailevan ryhmän yhteishengen parantaminen, mielikuvituksen kehittyminen, sekä tutustuttaminen kirjastoon ja kirjastonkäytön perusteisiin. Kaisa Varis selvitti tutkimuksessaan kirjastoseikkailuun osallistuneiden oppilaiden, opettajien ja kirjaston henkilökunnan mielipiteitä seikkailun onnistumisesta, ja tulokset osoittivat, että Kontiolahden kirjastoseikkailun tavoitteet täyttyivät kirkkaasti. Oppilaat kokivat seikkailun elämyksellisenä ja saivat siinä onnistumisen kokemuksia. Seikkailu kehitti oppilaiden ryhmätyöskentelyä ja mielikuvitusta. Myös lukuhalu heräsi monessa oppilaassa. (Varis 2003, 43-60)

Kirjailijavierailut ja kummikirjailijat ovat myös tehokkaita lukemiseen innostavia keinoja. Kirjailija vierailee kouluilla tai kirjastossa kertomassa työstään ja kirjoistaan, kummikirjailijat voivat myös ohjata lapsia kirjoittamisessa. (Mäkelä 2001, 33-34)

Lukudiplomi on hyväksi havaittu keino innostaa lapsia lukemiseen. Lukudiplomin ideana on, että lapsi valikoi kirjailijoilta mieleisensä kirjat, joita lukee diplomiin tarvittavan määrän, ja tekee sitten kirjoihin liittyvät tehtävät. Lukudiplomi innostaa lukemiseen erikokoisissa kirjastoissa ympäri Suomea. Seinäjoella lukudiplomi-ideaa kehitettiin kokonaiseksi lukuseikkailuksi, jossa on eri teemat luokka-asteille 1-6, ja oppilas on suorittanut koko lukuseikkailun hankittuaan kaikki kuusi diplomia. Seinäjoella lukuseikkailua viedään eteenpäin aktiivisen yhteistyön avulla, jolloin se on parhaimmillaan sitä, että kirjastonhoitaja

käy vinkkaamassa koululla lukuseikkailun kirjallisten kirjoja, ja opettaja on ottanut lukuseikkailun osaksi äidinkielen opetusta. (Seinäjoen kaupunginkirjaston WWW-sivut, Lukuseikkailu)

2.3. Tiedonhallintataitojen opetus

Uuden oppimiskäsityksen ideana on ongelma- ja perustainen oppiminen, eli paino asetetaan faktatietojen sijasta osaamiselle, oppimisprosessille ja sen tukemiselle. Keskeinen osa opiskelua on tiedonhankinta, -käyttö, arviointi ja soveltaminen. Opiskelijat eivät niin muodoin enää ole vain tietoa passiivisesti vastaanottavia, vaan aktiivisesti tietoa prosessoivia. Itseohjautuvassa prosessissa tarvitaan oppimisen tueksi monipuolisia taitoja hankkia ja käyttää tietoa, eli tiedonhallintataitoja (information skills). (Niinikangas 1996, 21-22)

Tiedonhallinta tarkoittaa tiedonhankinnan lisäksi myös kykyä arvioida kriittisesti löydettyä tietoa ja sen liittämistä omaan tietopohjaan. Tiedonhankinta tarkoittaa kaikenlaisen tiedon hankkimista tavalla tai toisella, jolloin useista eri tietolähteistä kootaan olennainen ja kattava tieto. Tiedonhaku on usein yksittäisen tiedon etsimistä erilaisia tiedonlähteitä, kuten tietokantaa, käyttämällä. (Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2007, 6)

Muuttuneen oppimisajattelun mukaisesti kirjasto nähdään vain välineenä tiedonhankkimisen prosessissa, ja kirjastonkäytön opetus niin muodoin on tiedonhankinnan yhteen välineeseen perehdyttämistä. Perinteisestä kirjastonkäytön opetuksesta olisikin siirryttävä enemmän oppilaan koko tiedonhankintaprosessin tukemiseen. Pahimmillaan yliavuliat vanhemmat tai kirjastonhoitajat tekevät suurimman osan tiedonhankinnasta lapsen puolesta, jolloin todellista oppimista ei tapahdukaan. (Nikander 2003, 33-34)

Tiedonhankintataitojen opettaminen voidaan nähdä ajattelemaan opettamisena. Kirjastonhoitajilta vaaditaan uudenlaista pedagogista ajattelua toimia siten, että he eivät tekisi tiedonhankintaa valmiiksi oppilaan tai asiakkaan puolesta, vaan ohjaisivat ja opastaisivat oppijoita oikealla tavalla heidän tiedonhankinnan prosessissaan. (Nikander 2003, 35-38)

Olisikin tarpeen järjestää koulun ja kirjaston yhteisiä koulutuspäiviä, jotta onnistuttaisiin parhaiten oppilaiden tiedonhallintataitojen opetuksessa. Kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opetus voitaisiin myös kirjata koulujen opetussuunnitelmiin lasten ja nuorten kehitystason mukaan, niin kuin joissakin kunnissa on jo tehtykin. (Sinko 2003, 19-20)

Tiedonhallintataitojen opetus tulisi integroida kaikkiin oppiaineisiin, eikä vain äidinkielen opetukseen. Tarvitaanhan tiedonhallintataitoja kaikissa oppiaineissa, ja ne ovat taitoja, joita tarvitaan läpi elämän. (Nikander 2003, 34)

Pietarsaarella toteutettiin vuosina 2003-2004 Idéfix-projekti koulun ja kirjaston yhteistyönä. Projektin painopisteenä oli oppilaiden tiedonhaku, ja siinä sovellettiin Kulthaun tiedonhankintaprosessin mallia 5. ja 9. luokkien oppilaisiin. Siinä oppilaat valitsivat koulussa esitelmän aiheen, suorittivat aiheen rajauksen, kävivät kirjastossa tutustumassa eri tiedonlähteisiin ja tiedonhakutapoihin, etsivät aineistoa esitelmäänsä varten, ja laativat esitelmän. Projekti vaati useampia kirjastokäyntejä sekä tiivistä, suunnitelmallista yhteistyötä koulun ja kirjaston välillä. Projektin yhteenvetona todettiin Idéfixin saaneen jalansijaa koulumaailmassa ja olevan kehittämisen arvoinen. (Orjala & Unkuri 2006)

Vantaan kaupunginkirjastossa toimii pedagoginen informaattikko, jonka tehtävänä on kehittää koulun ja kirjaston välistä yhteistyötä. Kirjaston yhtenä strategisena painopistealueena on koulun ja kirjaston yhteistyö, minkä päämääränä on liittää tiedonhaku ja tiedonhaun ohjaus luontevaksi osaksi koulun opetussuunnitelman toteuttamista. Tiedonhaun opettaminen koetaan Vantaalla entistä haasteellisemmaksi uusien medioiden ja valtavan tietotulvan myötä, jotka tekevät tiedosta hyödykkeen ja tiedonhallinnasta tärkeän taidon. Entistä tärkeämmäksi koetaan se, että oppilas itsenäisesti etsii tietoa ja osaa myös arvioida löytämänsä tiedon laatua. (Myllylä 2002, 10)

2.4. Oppi- ja lukumateriaalin hankinta kirjastosta

Usein koulujen omat kirjastot ovat niin vaatimattomia, tai niitä ei edes ole, että kunnalliset kirjastot ovat ainoa paikka, mistä opettaja saa tarvitsemaansa oheisaineistoa, tieto- tai kaunokirjallisuutta. Yleisiin kirjastoihin kohdistuukin suuria aineistotarpeita, esimerkiksi esitelmää tehtäessä. Oppilaat saavat myös etsiä mieleistensä kaunokirjallisuutta pulpettikirjaksi tai kirjaesitelmän tekoa varten. Äidinkielen opettajat tarvitsevat välillä myös

samaa nimekettä koko opetusryhmälle, mikä parhaiten onnistuu suuremmissa kaupungeissa tai isoissa kirjastokimpoissa. (Sinko 2003, 21)

Kirjastot pystyvät tarjoamaan koululaisten käyttöön myös laajan sanoma- ja aikakauslehtivalikoiman, sekä opastamaan koululaisia artikkelitietokantojen käyttöön. Tämä on tärkeää kotien ja koulujen valikoiminen ollessa verrattain suppeita. (Sinko 2003, 23-24)

2.5. Kirjastojen www-sivustot

2000-luvulla on kehitelty monenlaisia www-sivustoja houkuttelemaan lapsia kirjaston käyttäjiksi ja lukuharrastuksen pariin. Yksi sellainen on pirkanmaalaisten kirjastojen yhdessä ylläpitämä Kirjatti, jonka sivuilla seikkailee kirjastokissa Kirjatti. Sivusto tukee kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetusta ja edistää lukuharrastusta. Se on suunnattu 6-12 –vuotiaille lapsille. Sivujen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat usean kirjaston työntekijät, jolloin sivuston takana on laajempaa erityisosaamista kuin mitä yhdessä kirjastossa voisi koskaan olla. Työryhmä laatii sivuille lasten kirjastoaineiston esittelyjä, keksii kilpailuja ja Kirjastokissa Kirjatin seikkailuja esimerkiksi neuvolassa tai lääkärissä, ja liittää näihin lukuvinkkejä. (Mäki & Vaskin 2004, 23)

Kirjastojen WWW-sivustoja on hyödynnetty oivallisesti myös kirjallisuuspiiritoiminnassa. Espoossa kehiteltiin 2000-luvun taitteessa telemaattinen kirjallisuuspiiri Matilda, jonka tavoitteena oli edistää kirjallisuudenopetusta kouluissa, lisätä yhteistyötä yleisten kirjastojen ja koulujen välillä sekä antaa lukemisesta innostuneille lapsille ja aikuisille mahdollisuus verkottua. Matildan toiminta perustuu muutamalta koululta muodostettuun kirjallisuuspiiriin, joka keskustelee kirjallisuudesta verkkoympäristössä. Kirjoja valitaan ja luetaan erilaisilta ”tarjottimilta”, jotka koostuvat samanaiheisista kirjoista. Opettajat toimivat tutoreina toiminnassa, ja opastavat ja ohjaavat tarvittaessa. Matildan myötä kirjallisuuspiiritoiminta laajeni valtakunnalliseksi Netlibris-verkoksi, joka toimii eri puolilla Suomea samalla periaatteella kuin Matilda. (Frantsi 2003, 70-71)

2.6. Kulttuuritoiminta

Kirjasto tarjoaa kouluille myös monenlaista kulttuuriyhteistyötä, esimerkiksi kirjailijavierailut ja –kiertueet kouluilla, oppilastöitten näyttelyt kirjaston tiloissa,

nukketeatterit ja erilaiset projektit. Esimerkiksi Harjavallan, Kokemäen ja Nakkilan KYSY-kirjastot toteuttivat vuonna 1995 kirjailijakiertueen kuntiensa kouluilla, jonka jälkeen oppilaille järjestettiin kirjoituskilpailu teemalla ”Tapasin oikean kirjailijan ja kas kummaa..”. Kirjoituskilpailun sarjojen parhaat palkittiin ja niistä koottiin teeman mukaan nimetty antologia. Kirjailijakiertue poiki myös kirjoittajakoulutusta, jonka kirjailija Jukka Parkkinen toteutti Kokemäen kirjastossa. (Nikander 2003, 40-43)

Kirjastoissa järjestetään myös taidenäyttelyitä, joihin oppilaat saavat käydä tutustumassa. Joissakin kirjastoissa on myös tiloja luennoitsijoille ja eri alojen asiantuntijoille, ja ne ovat pystyneet tarjoamaan tämänkaltaisia palveluja kouluillekin. (Sinko 2003, 24)

3. Kirjasto monipuolisena oppimisympäristönä

3.1. Yhteistyön suunnittelu ja resurssit

Koulun näkökulmasta on tärkeää, että kirjastossa olisi sellaista henkilökuntaa, joka olisi kiinnostunut lasten ja nuorten oppimisesta. Erityisen arvokasta olisi, että kirjastonhoitaja olisi perehtynyt lasten ja nuorten kirjallisuuteen, ja osaisi vinkata kirjoja. Koululle olisi hyvä myös tiedottaa, kuka tai ketkä ovat kirjasto-koulu –yhteistyön toteuttajia kirjastoissa, ja keneen ottaa yhteyttä, kun on tarvetta. (Sinko 2003, 17-18)

Kirjaston ja koulun yhteistyötä parantaa, mikäli koululla on oma kirjastonhoitaja, jonka kanssa opettaja voi yhdessä suunnitella kirjastokäyntiä, ja suunnitella, mitä asioita opitaan koulussa, mitä koulun kirjastossa ja mitä kunnan kirjastossa. Koska tämä on Suomessa aika harvinaista, toinen keino lisätä kirjaston henkilökunnan ja koulun opettajien välistä tuntemusta ovat yhteiset koulutuspäivät. Erityisesti tiedonhallintataitojen opetuksen suunnittelussa tämä on tärkeää. (Sinko 2003, 19)

Myös oppilaan lukemaan innostamisessa koulu tarvitsee kirjaston henkilökunnan apua. Sopivan kirjallisuuden löytäminen oppilaalle, joka ei ole lainkaan innostunut lukemisesta, on haastava tehtävä, ja onnistuu parhaiten, kun yhdistetään sekä opettajan asiantuntemus oppilaasta että kirjastonhoitajan asiantuntemus kirjallisuudesta. (Sinko 2003, 22)

Koululuokan käynti kirjastossa vaatii tarkkaa aikatauluttamista, sillä kirjastossa on oltava valmistautuneita suurenkin oppilasryhmän vastaanottamiseen. Helpointa kirjastolle olisi, jos luokka tulisi kahtena eri ryhmänä kirjastoon, mutta harvoin kouluissa on saatavissa avustajaa tai muuta valvojaa toiselle puolelle luokkaa. Koulut elävät tarkan aikataulun mukaan, mikä on myös kirjastossa huomioitava ja järjestettävä käynnin aikataulu sen mukaan. Suuren oppilasryhmän liikuttelemine vaatii tehokasta organisointia ja etukäteissuunnittelua ja pysymistä tehdyissä suunnitelmissa. (Sinko 2003, 25)

Kirjastolle oppilasryhmien käynti asettaa omat haasteensa; on oltava riittävästi tilaa, esim. atk-työpisteitä, materiaalia ja välineitä. Oppilaiden olisi päästävä itse harjoittelemaan esimerkiksi tiedonhakuja, koska tekemällä oppii parhaiten. Myös aidot oppimistilanteet lisäävät motivaatiota ja tehostavat oppimista. (Sinko 2003, 26)

Luokanopettajiksi vuonna 2003 valmistuneet Saija Männistö ja Sanna Viertola ovat tutkineet pro gradu –tutkielmassaan luokanopettajien ja kirjastonhoitajien näkemyksiä ja kokemuksia koulun ja yleisen kirjaston yhteistyöstä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vastuu kirjastokäyntien suunnittelusta ja toteutuksesta jää pääosin kirjastonhoitajille, ja kirjaston rooli koulutyöskentelyssä nähdään tukipalveluna. Kirjastonhoitajilta odotetaan niin luokanhallintataitoja kuin pedagogisia valmiuksia, vaikka heillä ei ole niihin välttämättä minkäänlaista koulutusta. Sekä opettajat että kirjastonhoitajat ovat sitä mieltä, että kirjastonhoitajien pedagogista koulutusta pitäisi lisätä. Kirjastonhoitajat kaipaavat opettajilta aktiivisempaa osallistumista kirjastokäyntien suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tutkimuksessa todettiin myös, että kirjaston ja koulun yhteistyö tarvitsee onnistuakseen enemmän resursseja. (Männistö & Viertola 2003, 25)

Kaisa Varis on tutkinut pro gradu –tutkielmassaan kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä Kontiolahden kunnassa. Kontiolahdella sekä opettajat että kirjaston henkilökunta olivat vahvasti sitä mieltä, että koulujen ja yleisen kirjaston välistä yhteistyötä on tärkeää kehittää. Erityisesti kirjaston henkilökunta toivoi yhteistyön koulujen kanssa tiivistyvän ja muuttuvan aktiivisemmaksi. Kirjaston henkilökunta kaipasi opettajilta enemmän yhteistyötä koskevia toiveita ja ehdotuksia, jotta he voisivat paremmin vastata koulujen tarpeisiin. Kirjastolaiset kokivat myös ajoittain, että he joutuvat tyrkyttämään palveluitansa kouluille, ja yhteistyötä tehtiin joidenkin opettajien kanssa, mutta se ei välttämättä laajentunut koskemaan koko opettajakuntaa. Kirjastossa yhteistyön laajeneminen koettiin samaan aikaan sekä

mahdollisuutena että uhkana. Vaikka yhteistyön lisäämistä ja tiivistymistä pidettiin tärkeänä, pelättiin samalla, etteivät kirjaston resurssit riitä yhteistyön laajaan toteuttamiseen. (Varis 2003, 71-72)

Variksen tutkimuksessa Kontiolahden kirjaston henkilökunta oli sitä mieltä, että kirjaston ja koulun välinen yhteistyö vaatii kehittyäkseen innostuneita ja aiheeseen paneutuneita ihmisiä. Yhteistyön kehittämisen tueksi toivottiin myös kirjasto- ja koulutoimen tiiviimpää yhteistyötä, jolloin kunnan sisällä olisi yhteinen linjaus yhteistyön tavoitteista ja keinoista. Kontiolahdella ei koettu tarpeelliseksi, että opettajat osallistuisivat kirjaston hankintojen tekoon. Kirjastolaiset luottivat aineistonhankinnassa omaan ammattitaitoonsa. Kirjaston henkilökunta ei pitänyt myöskään tarpeellisena osallistumistaan koulujen opetussuunnitelmatyöhön. Myöskään opettajat eivät kaivanneet kirjaston henkilökunnan panostusta opetussuunnitelmien laadintaan. (Varis 2003, 73)

Variksen tutkimuksessa nousi esille myös kirjaston ja koulun välisen yhteistyön työnjaon ongelmat. Nimenomaan oppilaiden ohjaamisessa tiedonhankintaan kirjaston henkilökunta koki, että heille on jäänyt epäselväksi se, mikä on heidän roolinsa siinä. Ongelmalliseksi koettiin, ettei koulussa valmistella kirjastokäyntejä riittävästi. Kirjaston henkilökunta toivoi, että heillä olisi etukäteen tiedossa oppilaiden tiedonhakujen aihepiirit, jotta heillä olisi mahdollisuus tarkistaa, löytyykö kirjastosta aihetta käsittelevää materiaalia. Kirjaston henkilökunnan mielestä opettajat eivät voi täysin sälyttää kirjaston vastuulle oppilaiden ohjaamista tiedonhakuun. Opettajat voisivat jo koulussa opettaa oppilaille tiedonhallintataitoja, ja esimerkiksi lähteiden arviointia. Kirjaston henkilökunta koki myös, että oppilaat pyrkivät löytämään tietoa mahdollisimman vähällä vaivalla. Tiedon etsiminen jäi usein viime tippaan, ja yleistä oli, että oppilaat odottivat kirjaston henkilökunnan etsivän heidän puolestaan heidän tarvitsemansa aineiston. Kirjaston henkilökunnan mielestä olisi oppilaiden oppimisen kannalta tärkeää, että heitä kannustettaisiin omatoimisempaan tiedonhankintaan ja lähdekriittisyyteen. Tässä yhteydessä nousi esiin myös se, että kirjaston henkilökunnan pedagogisia valmiuksia tulisi lisäkoulutuksella kehittää. (Varis 2003, 67-70)

3.2. Yhteistyön esteet

Erityisesti tiedonhallintataitojen opetus vaatii kirjaston henkilökunnalta uudenlaisia vuorovaikutustaitoja ja pedagogisia taitoja, joita ei välttämättä ole monellakaan kirjaston-

hoitajalla. Pienessä työyhteisössä koululaisten ohjaamisesta ja opettamisesta vastaa usein yksin johtaja, jonka pitäisi revetä moneen muuhunkin työhön. Olisi pohdittava, voisiko vastuuta tiedonhallintataitojen opettamisesta jakaa muillekin työntekijöille. Vähäinen henkilökunta ja olemassa olevat lukuisat arkirutiinit ovat monessa kirjastossa este kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle. Myös työntekijäkunnan ikääntyminen on ongelma; monessa kunnassa kaivattaisiin nuorta, tuoretta ajattelua ja uusia ideoita. (Nikander 2003, 30-32)

Yhteistyön esteiksi voivat muodostua myös kirjaston työntekijöiden asennoituminen koululuokkia kohtaan tai koulun opettajien käsitykset kirjastolaitoksen tilasta ja palvelutarjonnasta. Kirjastossa saatetaan pelätä vaativaa koululuokkaa, joka tarvitsee projektityötään varten paljon lähdemateriaalia, ja odottaa saavansa kaiken valmiina, ilman että kirjastokäynnin aikana ehtii tapahtua minkäänlaista oppimista tiedonhankinnasta. Opettajille puolestaan on voinut muodostua julkisuudesta kuva, että kirjaston resurssit palvella heitä ovat vähäiset, ja he kokevat mahdottomana ajatuksen mennä luokkineen vaivaamaan kirjaston henkilökuntaa. Opettajilla voi olla myös vanhanaikainen näkemys kirjastosta pelkkänä kirjavarastona ja näin ollen kirjastoväen spesifit taidot jätetään kokonaan huomioimatta ja hyödyntämättä kouluopetuksen täydentäjänä. (Kolu 2003, 56-57)

Koulun ja kirjaston välinen yhteistyö vaatii innostuneisuutta sekä koulun että kirjaston puolella. Kirjastokäynnit riippuvat yhä edelleen yksittäisen opettajan innostuksesta ja aktiivisuudesta. Kaikki opettajat eivät lainkaan tuo oppilaitaan kirjastoon. Toisaalta kirjastossa oltaisiin pulassa, mikäli kaikki opettajat todella toisivat luokkansa kirjastoon ja haluaisivat kirjaston palveluita, koska kirjastojen resurssit eivät riittäisi kaikkia halukkaita luokkia palvelemaan. Oppilaitten kannalta ongelma johtaa siihen, että peruskoulun aikana ei tule välttämättä kertaakaan käytyä luokan kanssa kirjastossa. (Jäppinen 2003, 82-83)

Kirjastossa esimerkiksi kirjavinkkaus vaatii asiaan innostunutta henkilökuntaa, jolla on runsaasti vapaa-aikaa lukea lasten- ja nuortenkirjallisuutta ja valmistella vinkkejä. Usein vinkkaaminen törmääkin henkilökunnan puutteeseen tai onnistuu vain projektiluonteisesti, jolloin henkilökuntaa on ollut tilapäisesti enemmän käytettävissä. (Jäppinen 2003, 95)

Männistön ja Viertolan pro gradu -tutkielmassa ilmeni useita syitä kirjaston vähäiseen käyttöön, kuten se, että opettajat eivät aina tiedosta kirjaston tarjoamia mahdollisuuksia. Lisäksi yhteistyötä hankaloittaa käytettävissä olevan ajan vähäisyys ja kirjaston ja koulun

fyysinen välimatka. Myös luokanhallinnalliset ongelmat vaikuttavat kirjastokäyntien vähäisyyteen. Opettajien oma asennoituminen ja motivoituminen, luonteenpiirteet ja arvot vaikuttavat kirjaston käytön yleisyyteen. Kaikki opettajat eivät pidä kirjastoa tarpeellisena osana koulutyöskentelyssä. (Männistö & Viertola 2003, 25)

Kaisa Variksen tutkimuksessa kävi ilmi, että Kontiolahdella yhteistyön muodot ja tiiviys vaihtelivat huomattavasti riippuen koulusta ja opettajasta. Suurimmaksi yhteistyön ongelmaksi koettiin riittämättömät resurssit, joista erityisesti ajan ja henkilökunnan vähyys korostuivat. Varis havaitsi myös, että yhteistoimintaa vaikeutti selkeiden yhteistyösuunnitelmien puute. Kirjaston työntekijöillä oli mielestään riittämättömät tiedot koulumaailmasta, eikä toisaalta kaikille opettajillekaan ollut selvää, millaisia palveluja kirjasto tarjoaa. Kirjaston palvelukykyä koettelivat erityisesti niukka henkilöstö ja kokoelmien kuluneisuus, ja opettajien ongelmana oli työn paljous. (Varis 2003, 81)

3.3. Yhteistyön edut ja mahdollisuudet

Kirjasto ja koulu yhteistyössä voivat saada oppilaan innostumaan lukuharrastuksesta, ja ylläpitämään sitä tulevaisuudessakin. Kirjastoammattilaisten kirjallisuuden asiantuntemusta tarvitaan kipeästi jo senkin takia, että luokanopettajalla eikä välttämättä äidinkielen opettajallakaan ole aikaa perehtyä lasten- ja nuorten kirjallisuuteen. Tähän tarpeeseen vastaavat kirjavinkkarit, jotka tulevat kouluille kertomaan elävästi ja houkuttelevasti kirjoista ja innostavat oppilaita lukemaan. (Frantsi 2003, 77)

Variksen Kontiolahden kunnassa tehdyn tutkimuksen mukaan erityisesti lasten lukuharrastuksen tukeminen oli yhteistyöalue, jota olisi syytä kehittää. Keinoja lukuharrastuksen edistämiseksi olisivat esimerkiksi kirjallisuuskerhojen perustaminen ja yhteiset lukukampanjat. Opettajat toivoivat kirjastolta kirjavinkkauksia ja kirjailijavierailuiden järjestämistä. Kirjaston henkilökunta oli innokasta järjestämään näitä, kunhan vain rahoitus järjestyisi. (Varis 2003, 74)

Tiedonhallintataitojen opetuksessa opettajien ja kirjastoväen yhteistyö mahdollistaa luomaan oppilaille monipuolisemman oppimisympäristön, missä opettajien ja kirjastoammattilaisten asiantuntemus täydentää toisiaan. Tiedonhaun opiskelu pitäisi aloittaa alaluokilta ja sen tulisi edetä systemaattisesti aina peruskoulun loppuun saakka. Pelkkä peruslukutaito ei enää

riitä nykyajan koululaisille vaan tarvitaan taitoa tulkita mediaa, monipuolista medialukutaitoa. Siinä yksi tärkeimmistä asioista on lähdekriittisyys. (Frantsi 2003, 80)

Tiedonhallintataitojen opettaminen on haaste, johon ei pysty vastaamaan kirjasto eikä koulu yksinään, vaan tarvitaan hedelmällistä yhteistyötä, ammattitaidon jakamista ja moniammatillista verkostoitumista. (Frantsi 2003, 81) Kirjaston ja koulun yhteistyö on yhteisen sivistystehtävän toteuttamista, missä ohjataan oppilaita elinikäisiksi oppijoiksi sekä tietoyhteiskunnan aktiivisiksi ja osaaviksi kansalaisiksi. Pohjimmiltaan kyseessä on demokratian toteutuminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. (Sinko 2003, 29)

Männistön ja Viertolan pro gradu –tutkimuksen mukaan koulun eniten käyttämiä palveluja olivat lukuharrastuksen herättäminen ja syventäminen, kirjastonkäytön ohjaaminen, kirjavinkkaus ja tiedon hakeminen koulutehtäviä varten. Erityistä arvostusta sai kirjastonhoitajien lasten- ja nuortenkirjallisuuden asiantuntemus. Tutkimus paljasti myös sen, että olisi tärkeää kirjata yksityiskohtaisemmin koulun ja kirjaston yhteistyö koulujen opetussuunnitelmiin, niin se velvoittaisi opettajia aktiivisempaan yhteistyöhön kirjastojen kanssa. Jotta yhteistyö toimisi mahdollisimman hedelmällisellä tavalla, se vaatii opettajilta ja kirjastoammattilaisilta suurempaa halua ja sitoutumista toimia yhteistyössä oppilaiden parhaaksi. Kummankin osapuolen pitää tunnistaa toisensa tasaveroisiksi toimijoiksi. (Männistö & Viertola 2003, 25)

Varis havaitsi Kontiolahdella tekemässään tutkimuksessa, että tiedonhallintataitojen opetus- ja opiskelumenetelmät olivat vasta kehittymässä, eivätkä uusien oppimissuuntausten periaatteet olleet vielä muodostuneet osaksi koulujen normaalitoimintaa. Kuitenkin tulevaisuuden haasteena oli perinteisen kirjastonkäytön opetuksen kehittäminen tiedonhallintataitojen ohjauksen suuntaan. Tärkeänä pidettiin, että tiedonhaun opetus kytkettäisiin kiinteästi koulutyöhön, ja se integroitaisiin todellisiin tiedontarvetilanteisiin ja opiskelutehtäviin. Tällöin osa ohjausvastuusta siirtyisi myös osittain kirjastolta opettajille. Variksen mukaan kirjaston ja koulujen olisi syytä laatia yhteiset pelisäännöt siitä, miten oppilaita tulisi ohjata tiedonhankintatilanteissa. Opettajille tulisi tarkentaa, että kirjastokäynnit ja erityisesti tiedonhaun opettelu vaativat sitä, että asiaan perehdytään etukäteen jo koulussa. Variksen mielestä olisi myös tärkeää, että yhteistyösuunnitelmissa sitouduttaisiin säännöllisiin kirjastokäynteihin ja kirjastonkäytön opetukseen. Yhteistyötä voitaisiin kehittää myös siihen suuntaan, että kirjaston henkilökunta voisi opettaa opettajille

tiedonhakua. Kirjaston henkilökunnan pedagogisia valmiuksia olisi myös syytä kehittää lisäkoulutuksella. (Varis 2003, 78-79)

4. Empiirisen tutkimuksen asetelma

4.1. Tutkimusmenetelmät

Valitsin tutkimusmenetelmäksi case studyn eli empiirisen tapaustutkimuksen, missä tarkastelen kirjaston ja koulujen 1-6. luokkien yhteistoimintaa Seinäjoen kaupungin alueella.

Tapaustutkimuksen luonteeseen kuuluu, että yksittäisestä tapauksesta, esimerkiksi henkilöstä tai organisaatiosta, tuotetaan yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa. Tutkittava aineisto muodostaa tapaustutkimuksessa kokonaisuuden eli tapauksen. Tapaustutkimuksessa voidaan käyttää monia eri menetelmiä, kuten kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä. Tapaustutkimuksessa tehdään näkyväksi itse tutkimusprosessi. Tämä menettely auttaa lukijaa saamaan selville, miten johtopäätöksiin on päädytty ja arvioimaan myös tutkimuksen luotettavuutta. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 184-186)

Tässä tutkimuksessa hyödynsin sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia aineistonkeruumenetelmiä eli teemahaastattelua ja kyselyä. Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jossa haastattelu kohdistetaan tiettyihin teemoihin, joihin liittyviin kysymyksiin haastateltava voi vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa kysymysten muoto ja järjestys voi vaihdella eri haastateltavien kesken, mutta siinä pyritään kumminkin noudattamaan etukäteen suunniteltua haastattelurunkoa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48)

Kyselylomake on perinteinen tapa kerätä laajaltakin kohderyhmältä tutkimusaineistoa. Kysely voidaan toteuttaa monella eri tavalla, kuten postikyselynä; sähköpostikyselynä; isolle ryhmälle samaan aikaan, siten että tutkija joko on samanaikaisesti läsnä tai ei ole itse paikalla; puhelinkyselynä tai WWW-kyselynä. Kysymysten muotoilu kyselylomakkeessa on erityisen tärkeää, koska kysymysten tulee olla yksiselitteisiä, eivätkä ne saa olla johdattelevia. Kyselylomakkeessa on yleensä aluksi taustakysymyksiä, joilla selvitetään tiettyjä selittäviä tekijöitä, esimerkiksi vastaajan ikä tai sukupuoli. Kyselyssä vastaajalle annetaan valmiiksi strukturoituja vastausvaihtoehtoja, ja lomakkeeseen voidaan sisällyttää

myös avokysymyksiä, joihin vastaaja saa vastata omin sanoin. Erityisesti postikyselyn ja sähköpostikyselyn ongelmina ovat, että vastausprosentti voi jäädä alhaiseksi. (Valli 2007, 102-124)

4.2. Tutkimuksen kohteet ja aineistonkeruu

Tutkimukseni tarkoituksena oli saada sekä kirjaston työntekijöiden että opettajien näkökulmat tutkittavaan aiheeseen eli kirjaston ja koulujen väliseen yhteistyöhön. Tutkimukseni kohdejoukko on näin ollen siis Seinäjoen kaupunginkirjaston kouluyhteistyötä tekevä henkilökunta sekä Seinäjoen kaupungin peruskoulun alaluokkien eli 1-6. luokkien opettajat.

4.2.1. Teemahaastattelu

Käytin teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä Seinäjoen kaupunginkirjaston kohdalla. Valitsin pääkirjastosta kaksi kirjastonhoitajaa, joista kumpikin tekee paljon yhteistyötä koulujen kanssa, sekä Peräseinäjoen lähikirjastosta johtajan, joka vastaa siellä kouluyhteistyöstä.

Haastattelut tein marraskuun 15. päivänä 2007. Lyhin haastattelu kesti puoli tuntia, pisin reilun tunnin. Haastattelumateriaalia on yhteensä 2 h 15 minuuttia. Haastatteluja varten olin laatinut haastattelurungon, jonka kaikki kysymykset kävin haastattelun aikana läpi. Haastattelurunko on tämän tutkimuksen liitteenä (Liite 1).

Haastattelun aluksi kysyin haastateltavalta, missä tehtävässä hän toimii ja mikä on hänen työnsä kuva. Seuraavaksi kyselin tarkemmin yhteistyön sisällöistä ja painotuksista, ja siinä tapahtuneista muutoksista. Laajin haastatteluosio koostui Yhteistyön suunnittelu ja resurssit -osiesta, missä halusin ottaa selvää, miten yhteistyö syntyy ja millaisia resursseja siihen on. Seuraavaksi selvitin yhteistyön esteitä sekä yhteistyön etuja ja mahdollisuuksia. Lopuksi oli lyhyt palauteosio. Haastattelun tulokset esitellään luvussa 5.

4.2.2. Kysely

Käytin kyselyä aineistonkeruumenetelmänä Seinäjoen kaupungin peruskoulun 1-6. luokkien opettajien kohdalla. Lähetin kyselyn sähköpostitse kaiken kaikkiaan 130 opettajalle, myös

kyseisten ikäryhmien erityisopettajille. Kyselylomakkeen lähetin 18.1.2008 ja vastausaikaa annoin 1.2.2008 asti. Koska vastauksia tuli ensimmäisellä kyselykierroksella vain 7 kpl, lähetin 6.2.2008 kyselyn uudestaan niille opettajille, jotka eivät olleet vielä vastanneet. Vastausaikaa annoin 14.2.2008 asti. Vetosin saatekirjeessäni opettajiin kertomalla, kuinka vähän vastauksia olin saanut; ne eivät oikein riittäisi pro gradu –tutkielman tarpeisiin. Kyselyyn tuli vastauksia kaiken kaikkiaan 12 kpl, ts. vastausprosentiksi saatiin 9,2. Vastausaktiivisuus jäikin valitettavan heikoksi. Neljä opettajaa halusi kyselylomakkeen perinteisessä paperimuodossa vastauskuorineen, koska heillä oli ollut ongelmia sähköpostin liitteen avaamisessa tai merkintöjen tekemisessä liitteeseen. Seinäjoen 17 alakoulusta kaiken kaikkiaan 9 koululta tuli vastaus, ja näistä kolmelta koululta tuli kahden opettajan vastaus. Kyselyyn vastanneet opettajat työskentelivät kouluissa, jotka olivat kooltaan 32 ja 420 oppilaan välillä. Luokkien oppilasmäärät vaihtelevat 16 ja 32 oppilaan välillä. Kyselylomake on tämän tutkimuksen liitteenä (Liite 2).

Kyselylomake noudatteli haastattelurungon ryhmittelyä. Aluksi kysyin taustatietoja, eli koulun nimeä, oppilasmäärää ja luokan oppilasmäärää. Koulun ja kirjaston yhteistyö -osiossa kysyin, minkä tyyppistä yhteistyötä kirjaston kanssa on ollut ja pyysin opettajaa arvioimaan kirjasto-koulu-yhteistyön eri osa-alueiden tarpeellisuutta. Sen jälkeen kysyin, millä osa-alueilla opettaja haluaisi lisätä yhteistyötä tai mitä yhteistyötä hän haluaisi olemassa olevan tilalle. Yhteistyön suunnittelu –osiossa kysyin, missä määrin opettaja suunnittelee kirjaston henkilökunnan kanssa tiedonhallintataitojen opetusta etukäteen. Kysyin myös opettajan perehtyneisyyttä kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelmaan ja pyysin kertomaan sitä koskevia näkemyksiä. Yhteistyön esteet –osiossa kyselin mahdollisia yhteistyön esteitä. Yhteistyön edut ja mahdollisuudet –osiossa kyselin kirjaston merkitystä ja tarpeellisuutta eri osa-alueilla ja yhteistyön hyötyjä sekä oppilaille että opettajalle. Lopuksi kysyin mahdollisia ideoita ja toiveita, jotka eivät aiempien kysymysten aikana olleet tulleet esiin. Kyselyn tulokset esitellään luvussa 5.

4.3. Empiirisen aineiston analyysi

4.3.1. Haastatteluaineiston analyysi

Kirjoitin haastattelut ensin puhtaaksi ja erotin kunkin osion omaksi kokonaisuudekseen. Luin haastattelut useampaan kertaan läpi, ja aloin hahmottaa siitä selkeitä ydinkohtia, joista löytyi

vastaus esittämäni kysymykseen. Merkkasin tällaiset ydinkohdat yliviivauskynällä kustakin vastauksesta. Koska haastateltavia oli vain kolme, en alkanut erikseen tehdä koostetta haastateltavien vastauksista, vaan yksinkertaisinta oli koota heidän vastauksensa suoraan lukuun 5, missä käsittelen haastattelun tuloksia. Koska haastattelu muistutti luontevaa keskustelutilaisuutta, oli luonnollista, että haastateltavan puhe rönsyili välillä myös asian ulkopuolella. Haasteellisinta olikin löytää haastatteluista ne asiat, joihin olin vastauksia hakenut. Toisaalta keskustelun laajeneminen varsinaisen asian ulkopuolelle saattoi myös tuottaa hyödyllistä lisäinformaatiota.

Luvussa 5 olen käyttänyt myös suoria lainauksia haastateltavilta kirjastonhoitajilta. Suorat lainaukset on painettu kursiivilla. Niiden tarkoitus on sekä antaa lukijalle mahdollisuus arvioida tulkintojeni oikeellisuutta että elävöittää tekstiä. Koska haastateltavia on vain kolme, ei yksittäisiä informantteja identifioida heidän anonymiteettinsä turvaamiseksi.

4.3.2. Kyselyaineiston analyysi

Kyselyaineiston kävin läpi vastaus vastaukselta, ja laadin niistä jakaumat. Avokysymysten vastaukset kokosin tekstinkäsittelyohjelmalla. Valmiiksi strukturoitujen kysymysten vastaukset kokosin laskemalla kunkin vastauskohdan lukumäärät ja merkkaamalla ne muistiin. Koska sain vastauksia kyselyyni vain 12 opettajalta, en käytä tuloksia tarkastellessani lainkaan taulukoita, vaan olen selostanut jakaumat suorasanaisesti. Liitteeseen kolme kokosin kumminkin selkeyden vuoksi vastausjakauman kysymykseen. Millä tavalla opettajat ovat tehneet yhteistyötä kirjaston kanssa tai käyttäneet kirjaston palveluita hyväkseen. Kyseessä oli avokysymys, ja vastauksen käsittelyä helpotti taulukkoon koottu vastausjakauma.

Myös opettajien avokysymyksiin antamia vastauksia olen lainannut luvussa 5 esittämässäni raportoinnissa, lähinnä tekstiä elävöittääkseni, ja antaakseni painoarvoa heidän vastauksilleen. Nämä suorat lainaukset on painettu kursiivilla.

En raportoinut haastattelun ja kyselyn tuloksia omina lukuinaan, vaan yhdistelin haastattelu- ja kyselyaineiston analyysiä käsiteltävän aiheen mukaan eri luvuissa. Tämä antoi luontevan mahdollisuuden vertailla kirjastonhoitajien ja opettajien näkemyksiä ja kokemuksia yhteistyöstä.

5. Kirjaston ja koulun yhteistyö Seinäjoella

5.1. Tapaus Seinäjoen kaupunginkirjasto

Seinäjoki on 36 751 asukkaan kaupunki Etelä-Pohjanmaalla. Peräseinäjoen kunta liitettiin siihen vuoden 2005 alusta, ja Nurmon ja Ylistaron kunnat liitetään Seinäjokeen vuoden 2009 alusta, jolloin asukasluku kasvaa 55 000 asukkaaseen. Seinäjoella on 17 alakoulua, 3 yläkoulua ja lukio. Oppilaita 1-6. luokilla on yhteensä noin 2400. (Seinäjoen kaupungin WWW-sivut)

Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto (jäljempänä Seinäjoen kaupunginkirjasto) on Etelä-Pohjanmaan maakuntakirjasto. Maakuntakirjasto-oikeudet Seinäjoen kirjasto sai vuonna 1968. Maakuntakirjastoalueeseen kuuluu Seinäjoen lisäksi 25 kaupunkia tai kuntaa. Seinäjoen kaupunginkirjastoon kuuluu pääkirjaston lisäksi Peräseinäjoen lähikirjasto, kirjastoauto sekä laitoskirjastopisteet Seinäjoen keskussairaalassa, Törnävän sairaalassa, Seinäjoen seudun terveyskeskuksessa ja Simunanrannan vanhainkodissa. Kirjasto tekee järjestelmäyhteistyötä Seinäjoen lukion kirjaston kanssa. Seinäjoen kaupunginkirjaston henkilökuntaan kuuluu kirjastotoimenjohtajan lisäksi 35 kirjastonhoitajaa ja kirjastosihteeriä. Kirjasto työllistää myös lukuisia kirjastoavustajia, tuntityöntekijöitä, harjoittelijoita ja sijaisia. (Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston toimintakertomus 2006, 4-7)

Seinäjoen kaupunginkirjaston pääkirjasto on avoinna maanantaista perjantaihin klo 10-19, lauantaisin ja aattopäivinä klo 11-15, kesäperjantaisin klo 10-17 ja kesälauantaisin suljettu. Peräseinäjoen lähikirjasto on avoinna maanantaista perjantaihin klo 13-19, lauantaisin klo 10-15, aattopäivinä klo 12-15, kesäperjantaisin klo 13-17 ja kesälauantaisin suljettu. (Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston toimintakertomus 2006, 5)

Seinäjoen kaupunginkirjasto tarjoaa asiakkailleen kirjoja ja muuta aineistoa lainattavaksi ja kirjastossa käytettäväksi, antaa tietopalvelua ja opastaa kirjaston painetun, sähköisen ja muun aineiston käytössä sekä erilaisten tiedonhakupojen käytössä. Lisäksi kirjasto toimii monipuolisessa yhteistyössä alueen koulujen kanssa toimien mm. lukemaan innostajana. (Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston toimintakertomus 2006, 4)

Seinäjoen kaupunginkirjasto järjestää myös erilaisia näyttelyitä ja erilaisia tapahtumia. Vuoden 2006 aikana 21 alakoulun luokkaa vieraili pääkirjastossa, kouluilla tehtiin 40 vinkkauskäyntiä ja opettajat pyysivät ahkerasti kirjapaketteja luokkiin. Asiakkaiden pyynnöstä myös aikuisryhmille järjestettiin jonkinlaista kirjavinkkausta; kerrottiin runo- ja lausuntakirjoista sekä tiedonhausta yleensä. Joka toinen keskiviikko kesäkuukausia lukuun ottamatta järjestettiin satutuokio pääkirjastossa. Myös iltapäiväkerhoissa ja seurakunnan kerhoissa käytiin pyydettäessä pitämässä satutuokioita. Kesäisin järjestetään Lukevin lomalainen –kisa alle 15-vuotiaille. (Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston toimintakertomus 2006, 11-14)

Maakuntakirjastona Seinäjoen kaupunginkirjasto toimii alueellisena keskuskirjastona, joka kehittää toiminta-aluetta koskevaa tietopalvelua, antaa kaukolainoja kokoelmistaan, järjestää koulutusta sekä perehdyttää kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin. Seinäjoen kaupunginkirjasto ylläpitää myös Etelä-Pohjanmaan alueen kotiseutukokoelmaa. (Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston toimintakertomus 2006, 4-14)

Seinäjoen kaupunginkirjastolla on voimassa oleva yhteistyösuunnitelma koulujen kanssa, ja sitä päivitetään vuosittain keväällä yhteistyöpalaverissa. Siellä mietitään, miten yhteistyö on toteutunut kuluvana lukuvuotena, miten se on onnistunut sekä määritellään painopistealueet seuraavalle lukuvuodelle. Yhteistyösuunnitelmaa kehittelee ja ideoi kaksi ryhmää, lukemaan innostamisen työryhmä ja tiedonhallintataitojen työryhmä. Molemmissa ryhmissä on sekä kirjaston että koulujen edustajia, ja koulujen edustajia on sekä ala- että yläkouluista että lukiosta. (Seinäjoen kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma 2007, 4)

Yhteistyösuunnitelmaan on kirjattu yhteistyön tavoitteet, toteutunut yhteistyö kuluneena lukuvuotena, tiedonhallintataitojen opetuksen tavoitetasot eri luokka-asteilla, kirjaston ja koulun yhteistyömuotoja lukemaan innostamisessa, luokkien käynnit kirjastossa, koulujen ja kirjaston välinen tiedotus sekä muut yhteistyön muodot. (Seinäjoen kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma 2007, 2-3)

Tästä eteenpäin käytän Seinäjoen kaupunginkirjaston pääkirjastosta termiä pääkirjasto ja Peräseinäjoen lähikirjastosta termiä lähikirjasto.

5.2. Kirjaston ja koulun yhteistyömuodot

Sekä pääkirjastossa että lähikirjastossa lähetetään syksyisin opettajakunnalle kirje, missä tiedotetaan kirjaston palveluista ja toiminnasta ja pyydetään opettajia ottamaan yhteyttä. Opettajat ottavat sitten halutessaan yhteyttä, kun heidän luokkansa aikatauluun sopii.

”Mä niinku heitän syksyllä kerran pallon opettajille. Jos ei se tuota mitään, niin anti olla.”

Kaikki 12 kyselyyn vastannutta opettajaa ovat tehneet yhteistyötä kirjaston kanssa ja käyttäneet kirjaston palveluita hyväkseen opetuksessaan.

5.2.1. Kirjastonkäytön opetus

Pääkirjastolla on olemassa valmiit kirjastonkäytön opetuspaketit, joita opettajat saavat halutessaan tilata luokilleen. Ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille pääkirjasto tarjoaa kirjastossa peruskäynnin, kolmannen ja neljännen luokan oppilaille järjestetään toiminnallista luokitusleikkiä, jossa oppilaat opettelevat ryhmissä luokitusta ja aakkostusta, ja käyvät eri pisteissä tekemässä tehtäviä, mm. ”salaisen tehtävän”. Yhteistyösuunnitelmaan on kirjattu tavoite, että kaupungin kaikki kolmannet tai neljännet luokat osallistuisivat luokitusleikkiin, mutta toistaiseksi tavoite ei ole toteutunut. Viidennen ja kuudennen luokan oppilaille pääkirjastossa järjestetään kirjastosuunnistusta, missä oppilaat jaetaan ryhmiin ja varustetaan kartalla, jonka avulla he etsivät kirjastosta rasteja, joilla harjoitellaan erityyppistä tiedonhakua, luokitusta, aakkostusta sekä perehdytään kirjaston sääntöihin.

Lähikirjastossa yhteistyö on perinteisesti painottunut toisen kouluvuoden tai ensimmäisen luokan kevään kirjastokäyntiin, missä oppilaat ovat saaneet kirjastokortin ja heille on esitelty kirjastoa ja heille sopivaa helppolukuista kirjallisuutta. Luokitusleikkiä on kokeiltu kolmos- ja nelosluokkalaisten kanssa, ja lisäksi muokattuna myös kuudensien kanssa. Jonakin vuonna on kokeiltu erilaisten rastitehtävien tekemistä useiden koululuokkien kanssa.

Niistä 12 opettajasta, jotka palauttivat kyselylomakkeen, kymmenen mielestä kirjastonkäytön opetus oppilaille oli erittäin tarpeellista, ja kahden mielestä melko tarpeellista. Kirjastonkäytön opetus sai eniten mainintoja kirjavinkkausten ohella, eli 11 kpl, kysyttäessä, millä tavalla opettajat ovat tehneet yhteistyötä kirjaston kanssa tai käyttäneet kirjaston

palveluita hyväkseen opetuksessa (ks. Liite 3). Kirjastonkäytön opetukseen on sekä pää- että lähikirjastossa tarpeen siis panostaa, koska se koettiin hyödyllisenä ja antoisana sekä kirjaston että koulun taholla.

Opettajista 11 piti 1-2 –luokkalaisille järjestettyjä tutustumiskäyntejä kirjastoon erittäin tarpeellisina, ja kahden mielestä ne olivat melko tarpeellisia. Luokitusleikki 3-4 –luokkalaisille oli seitsemän opettajan mielestä erittäin tarpeellista, neljän opettajan mielestä melko tarpeellista ja yhden mielestä se ei ollut kovin tarpeellinen. Kirjastossa järjestetyt kirjastosuunnistukset 4-6 –luokkalaisille olivat seitsemän opettajan mielestä erittäin tarpeellisia ja viiden opettajan mielestä melko tarpeellisia.

Kaiken kaikkiaan opettajat tuntuivat olevan joko erittäin tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä kirjastonkäytön opetukseen. Tärkeimpinä pidettiin 1-2 –luokkalaisten tutustumiskäyntiä kirjastoon, mihin yleensä sisältyy myös kirjastokortin hankkiminen, mikäli sitä oppilaalla ei ennestään ole. Mitään kehittämis- tai muutostarpeita opettajat eivät mainneet kirjastonkäytön opetuksen suhteen.

5.2.2. Lukemaan innostaminen

Pääkirjastossa kirjavinkkaus ja lukuseikkailu ovat tällä hetkellä tärkeimmät ja suurimmat yhteistyömuodot. Heillä on kaksi kirjoja vinkkaavaa työntekijää, mutta vinkkaukselle on niin paljon kysyntää, että sitä saisi tehdä jopa kokopäiväisesti.

”No, aika ääri rajoilla toimitaan. Tänä syksynä esimerkiksi mulla on ollut niin paljon vinkkauksia, että se on ollut sellaista kokopäiväistä välillä.”

Pääkirjastossa järjestetään vuosittain erityyppisiä projekteja, kuten vuonna 2007, Astrid Lindgrenin syntymän 100-vuotisjuhlavuonna, järjestettiin Astridin askelissa –polku, joka tarjosi 1-3 luokkien oppilaille elämyksiä, tietoa ja visailua.

Lähikirjastossa lukuseikkailu on ollut lukemaan innostamisen menetelmänä käytössä jo kolmatta vuotta, ja se on innostanut monia luokkia lukemaan. Lähikirjastosta tarjotaan kouluille myös kirjavinkkausta, mihin erityisesti uudet opettajat ovat innokkaasti tarttuneet.

Vuosien varrella lähikirjastossa on kokeiltu myös Marja-Leena Mäkelän ja Esa Kakkurin toteuttamaa sanajalkaseikkailua ja järjestetty monia kirjastovierailuita lähinnä apurahojen turvin.

Opettajista 11 mainitsi kirjavinkkauksen yhtenä yhteistyömuotonaan kirjaston kanssa, eli se oli toiseksi tärkein yhteistyömuoto kirjastonkäytön opetuksen ohella (ks. Liite 3). Kirjavinkkari oli vinkannut joko omalle luokalle tai koko koululle. Kymmenen opettajan mielestä kirjavinkkaukset olivat erittäin tarpeellisia ja kahden mielestä melko tarpeellisia.

Luokan tai yksittäisten oppilaiden osallistuminen Lukuseikkailuun sai opettajilta kuusi mainintaa kysyttäessä millä tavoin yhteistyötä on kirjaston kanssa tehty (ks. Liite 3). Luokan osallistuminen Lukuseikkailuun opettajan johdolla oli kuuden opettajan mielestä erittäin tarpeellista, neljän opettajan mielestä melko tarpeellista ja kahden opettajan mielestä ei kovin tarpeellista. Yksittäisten oppilaiden osallistuminen Lukuseikkailuun itsenäisesti oli neljän opettajan mielestä erittäin tarpeellista, seitsemän opettajan mielestä melko tarpeellista ja yhden opettajan mielestä ei kovin tarpeellista.

Kysyttäessä kirjaston ja koulun välisiä toteutuneita yhteistyömuotoja kaksi opettajaa mainitsi luokkansa osallistuneen kirjaston järjestämiin teemapäiviin, kuten Astridin askelissa – polkuun (ks. Liite 3). Tällaisia teemapäiviä opettajista seitsemän piti erittäin tarpeellisina ja viisi melko tarpeellisina, joten niille olisi todennäköisesti enemmänkin kysyntää kuin mitä kirjasto pystyy tarjoamaan.

Sekä kirjavinkkaus että Lukuseikkailu olivat opettajien mielestä tärkeitä yhteistyömuotoja. Vastauksista näkee myös sen, että kirjaston taholta on erityisesti panostettu lukemaan innostamiseen. Kysyttäessä kehittämis- tai muutostarpeita lukemaan innostamisen osalta yksi opettaja kommentoi, että lukemaan innostamisen ei tarvitsisi olla liian kirjastopainotteista, vaan kirjaston henkilökunnan vierailut koululla voisivat riittää, koska kaikilla ei ole kirjastoa lähellä. Toinen opettaja kommentoi, että Lukuseikkailuun oppilaat ovat vuosien mittaan hieman väsähtäneet, ja hän toivoisi Lukuseikkailua kehitettävän erityisesti 5-6 – luokkalaisille motivoivammaksi.

Kirjaston kannalta merkittävin ongelma oli resurssien vähäisyys kirjavinkkaukseen. Toisaalta ongelmia oli tuottanut myös kirjavinkkauksen tavallista suurempi työllistyvyys ja

omalla ajalla tapahtuva valmistautuminen, jotta koulujen suureen kysyntään voitaisiin vastata.

5.2.3. Tiedonhallintataitojen opetus

Pääkirjastossa tiedonhallintataitoja opetetaan lähinnä viidennen ja kuudennen luokan oppilaille ja sitä vanhemmille. Viidennen ja kuudennen luokan oppilaille tiedonhallintataitoja opetetaan kirjastosuunnistuksen rasteilla, mutta heille voidaan opettaa myös pelkästään Seitti-verkkokirjaston käyttämistä. Opetuksen tarjonta on pitkälti opettajien toiveista kiinni, ja systemaattisesti kaikki luokat läpi käyden kirjasto opettaa Seitti-verkkokirjaston käyttöä 7. luokille.

Pääkirjastossa on jonkin verran kokeiltu viitos- ja kuutosluokkien kanssa tiedonhallintataitojen opetusta koulun projektityöhön liittyen. Kirjastonhoitajat ovat menneet koululle, missä on ollut meneillään esitelmän teko jostain oppiaineesta, ja opastaneet oppilaita tiedonhaussa koulun atk-luokassa. Sen jälkeen on menty luokan kanssa kirjastoon ja opeteltu etsimään hyllyistä tarvittava aineisto. Näissä projekteissa on harjoiteltu aineiston etsimistä kirjaston omasta aineistotietokannasta, Seitistä.

Kun oppilaille opetetaan esimerkiksi Seitti-verkkokirjaston käyttöä, käy usein niin, että he ihmettelevät hakuohjelmiston toimintaa ja pyrkivät hakemaan yksinkertaisimmilla ja loogisimmilla tavoilla. Kirjastonhoitajan mielestä he olisivat hyviä kirjastojärjestelmän kehittäjiä.

”Että ne olettaa, että tällä pystyy hakemaan mitä erilaisimmilla tavoilla, ja siinä huomaa, miten kökköjä nuo kirjastojärjestelmät oikeesti on.”

Lähikirjastossa tiedonhallintataitojen opetus on satunnaisempaa, ja hyvin paljon opettajan kiinnostuksesta ja aktiivisuudesta kiinni. Seitti-verkkokirjaston käyttöä opetetaan systemaattisesti myös lähikirjaston alueen 7. luokille.

Tiedonhakutilanteissa kirjastonhoitajat ovat huomanneet, että manuaalisten lähteiden käyttäminen on koululaisille entistä vaikeampaa, ja tiedonhaku on heille usein sama kuin ”googlettaminen”, tiedon etsiminen internetistä Google-hakuohjelmaa käyttäen. Kirjastoon

ei välttämättä tulla itse lainkaan, vaan lähetetään vanhemmat etsimään sopivia kirjoja, jos koulutyön tekeminen sitä edellyttää. Tai sitten lapsi tulee itse, mutta odottaa kirjastonhoitajan tekevän etsinnän puolestaan. Kyllähän kirjastonhoitajat ovat toki valmiita aina palvelemaan asiakkaitaan, olivatpa nämä minkä ikäisiä tahansa, vaikka tietävätkin tekevänsä lapsen oppimisprosessille hallaa. Usein myös neuvonnassa päivystettäessä on sen verran kiire, ettei ehdi ottamaan ohjaavaa roolia, vaan nopeasti vain etsii lapsen tarvitseman aineiston.

Tiedonhallintataitojen opetusta opettajista kymmenen piti erittäin tarpeellisena, yhden mielestä se oli melko tarpeellista ja yhden mielestä ei kovinkaan tarpeellista. Kolmen opettajan mielestä kirjasto rooli oppilaiden tiedonhallintataitojen ohjaajana oli erittäin tärkeä, seitsemän opettajan mielestä melko tärkeä, yhden opettajan mielestä ei kovin tärkeä ja yksi ei osannut sanoa tähän kysymykseen vastausta.

Koska kyselyssä ei erikseen avattu opettajille, mitä tiedonhallintataidoilla tarkoitetaan, on mahdollista, että opettajat yhdistivät sen perinteiseen kirjastonkäytön opetukseen. Kukaan opettajista ei maininnut yhteistyömuotona minkäänlaista tiedonhallintataitoihin liittyvää projektia, kuten esimerkiksi esitelmän teko yhteistyössä kirjaston henkilökunnan kanssa.

Kirjaston henkilökunta toivoisi tiedonhallintataitojen opetuksen painottuvan tilanteisiin, joissa oppilailla on todellinen tarve etsiä tietoa, ts. tiedonhallinnan opetuksen integroimista opetettaviin oppiaineisiin, ei ainoastaan äidinkielen tunteihin. Useimmille opettajille tällainen toimintamalli tuntui jääneen vielä vieraaksi, ja vaatisi ehkä kirjaston henkilökunnan taholta enemmän tiedottamista siitä, missä kaikessa heidän osaamistaan ja pedagogisia taitojaan voitaisiin hyödyntää kouluopetuksen yhteydessä.

5.2.4. Oppi- ja lukumateriaalin hankinta kirjastosta

Pääkirjastossa kirjaston henkilökunta kokoaa myös tarvittaessa kirjapaketteja luokkien käyttöön, ja näitä voidaan lainata myös tavallista pitemmäksi aikaa. Opettajien on mahdollista saada myös yhteisökortti käyttöönsä, jolloin hän vastaa luokkaan lainatusta materiaalista. Lähikirjastossa muutamat luokat käyvät säännöllisesti lainaamassa kirjoja opettajan johdolla. Lähikirjastoon luokat pääsevät tarvittaessa myös aukioloaikojen ulkopuolella.

Lukumateriaalin hankkiminen kirjastosta sai opettajilta kymmenen mainintaa kysyttäessä, millä tavalla yhteistyötä kirjaston kanssa on toteutettu, jolloin se nousee yhteistyömuodoissa tärkeysjärjestyksessä kolmanneksi (ks. Liite 3). Lukumateriaalia hankittiin sekä pää- ja lähikirjastoista että kirjastoautosta ja lainausasemilta, riippuen siitä, kuinka kaukana varsinaisesta kirjastosta koulu sijaitsi. Jotkut luokat lainasivat kirjoja jopa viikottain, koska lainausasema tai kirjastoauto oli silloin käytettävissä. Myös pää- ja lähikirjaston lähellä olevat luokat käyttivät omaa kirjastoaan verraten usein. Yksi opettaja mainitsi yhteistyömuotona opetusmateriaalin hankkimisen kirjastosta.

Kyselyssä esitetystä väitteestä ”Koululuokkien on tarpeen tehdä säännöllisesti (noin kerran kuukaudessa) lainauskäyntejä kirjastoon” viisi opettajaa oli täysin samaa mieltä, kolme opettajaa oli jokseenkin samaa mieltä, kolme opettajaa oli eri mieltä ja yksi opettaja oli täysin eri mieltä. Kyselyssä esitetystä väitteestä ”Riittää, kun koululuokkien lainauskäyntejä kirjastoon järjestetään harvemmin, esim. kerran syksyllä ja kerran keväällä” yksi opettaja oli täysin samaa mieltä, kaksi opettajaa oli jokseenkin samaa mieltä, viisi opettajaa oli eri mieltä ja neljä opettajaa oli täysin eri mieltä. Näistäkin mielipiteistä käy ilmi, että kirjastoja pidettiin tärkeinä lukumateriaalin hankintapaikkoina. Tämä on ymmärrettävää siinäkin valossa, että koulujen omien kirjastojen kokoelmat ovat nykyisin aika puutteellisia tai niiden kokoelmat vanhentuneita.

Kirjaston henkilökunnan valitsemat ja kokoamat kirjapaketit mainitsi kolme opettajaa toteutuneina yhteistyömuotoina kirjaston kanssa. Tällaisia valmiita kirjapaketteja piti seitsemän opettajaa erittäin tärkeinä, kolme opettajaa melko tärkeinä, yhden opettajan mielestä ne eivät olleet kovin tärkeitä ja yksi ei osannut sanoa mielipidettään. Tästä voi tehdä päätelmän, että opettajilla olisi enemmänkin tarvetta valmiille kirjapaketeille, mutta he eivät ehkä ole osanneet hyödyntää tätä mahdollisuutta, tai sitä ei ole kirjaston taholta mainostettu riittävästi.

Opettajista yksi ohjasi oppilaitaan hakemaan itsenäisesti materiaalia koulutehtäviä varten kirjastosta kerran viikossa, kaksi opettajaa toimi näin kerran kuukaudessa, kolme opettajaa toimi näin kerran lukukaudessa, viisi opettajaa toimi näin harvemmin ja yksi ei osannut sanoa vastausta. Käytännössä tähän vaikutti paljon kirjaston ja koulun välinen välimatka,

koska opettaja ei voinut ainakaan pienempiä oppilaita päästää yksin käymään kirjastossa, mikäli välimatka oli liian pitkä tai muutoin turvaton.

5.2.5. Kirjastojen www-sivustot

Pääkirjastolla on monipuoliset www-sivustot, mistä löytyy paljon materiaalia kirjaston ja koulun yhteistyöhön. Lukuseikkailu kirja- ja tehtävälistöineen sekä ohjeineen ja diplomeineen löytyy sieltä; sieltä löytyy kirjavinkkaukseen ideoita ja valmiita vinkkejä sekä kirjalistoja; sieltä löytyvät kaikki kirjaston tarjoamat opetuspaketit; siellä on myös koululaisille suunnattu kirjastosuunnistus verkossa ja paljon muuta.

Seinäjoki tekee myös Sukkula-yhteistyötä, mikä tarkoittaa Pohjanmaan alueen verkkokirjastoa. Yhteistyössä mukana ovat kaikki maakuntakirjastot, Kokkola, Seinäjoki ja Vaasa, sekä kaikki ammattikorkeakoulukirjastot. Pienempiä kirjastoja edustavat Alajärven ja Pietarsaaren kirjastot. Sukkula-yhteistyön parissa toimii informaatiotaidon työryhmä, joka on kartoittanut koko vanhan Vaasan läänin alueen kirjasto-koulu yhteistyötä sekä tiedonhallintataitojen opetuksen että lukemaan innostamisen osalta. Työryhmä on luonut suosituksena alueen kirjastoille tavoitetasot, mitä milläkin luokka-asteelle olisi hyvä opettaa, jotta tiedonhallintataitojen opetus etenisi järjestelmällisesti. Myös lukemaan innostamiseen he ovat antaneet ideoita ja vinkkejä, mitä pienilläkin resursseilla voisi kirjastoissa toteuttaa. Kaikki Sukkula-informaatio löytyy Sukkula-verkkosivuilta, www.tritonia.fi/sukkula.

Kirjaston WWW-sivuja opettajista kymmenen piti erittäin tärkeinä ja kaksi melko tärkeinä. Kyselyssä ei tiedusteltu tarkemmin, millä tavalla he WWW-sivuja hyödyntävät, ja mitä informaatiota sieltä etsivät. Tämä olisi ollut hyödyllinen kysymys WWW-sivujen kehittämisen kannalta.

5.2.6. Kulttuuritoiminta

Kirjailijavierailuiden toteuttamiseen ei pääkirjastossa ole budjetissa määrärahoja, vaan niitä on anottava lääninhallitukselta tai opetusministeriöltä erikseen. Kirjailijavierailuja on ollut pääkirjaston toiminta-alueen kouluilla verrattain vähän, johtuen ehkä siitä, että isona kirjastona heidän on ollut vaikeampi saada avustusrahoja vierailujen järjestämiseen.

Lähikirjastossa on ehkä helpommin saatu avustuksia kirjailijavierailuihin ja sen toiminta-alueen kouluilla niitä on ollut usein vuosien varsilla.

Pääkirjasto organisoii myös paljon omaa kulttuuritoimintaa, projektiluonteisesti, kuten tuoreimmassa projektissa Astridin askelissa –polulla, missä oppilaille tuotiin Astrid Lindgrenin tuotantoa esille myös draaman keinoin.

”Niinku mitä pienemmiksi se yleisö tai asiakaskunta menöö, niin sitä kekseliämpää ja haus Kempaa, ja sellasta vähän vaivihkaista opetusta sen pitää olla.”

Lähikirjastossa on usein oppilaiden töitä esillä, esimerkiksi käsityötunneilla tai kuvaamataidon tunneilla tehtyjä töitä.

” --- niin meillä oli aika ajoin vitriinissä niitten käsitöitä, ja yks äiti sanoi, että sillä oli suuri merkitys niitten tenavalle.”

Opettajista kaksi mainitsi koululle järjestetyt kirjailijavierailut toteutuneina yhteistyömuotoina kirjaston kanssa. Tällaisia kirjailijavierailuja opettajista seitsemän piti erittäin tarpeellisina ja viiden mielestä ne olivat melko tarpeellisia. Tästä voidaan päätellä, että kirjailijavierailuille olisi paljon enemmän kysyntää kuin mitä nyt on ollut tarjontaa. Kirjaston kannalta olisi olennaisen tärkeää, että kirjailijavierailuille saataisiin oma määräraha budjettiin, jotta kirjailijavierailujen säännöllinen järjestäminen olisi mahdollista.

5.3. Yhteistyön suunnittelu ja resurssit

Yhteistyösuunnitelma pohjautuu koulujen opetussuunnitelmien oppimistavoitteisiin, ja sekä tiedonhallintataitojen opetuksen että lukemaan innostamisen tavoitteet on kirjattu siihen. Enemmän kuitenkin kaivataan vuoropuhelua opettajien kanssa, nimenomaan tiedonhallintataitojen opetusta suunniteltaessa. Kirjaston henkilökunta kaipaa enemmän opettajien käytännön kokemuksia siitä, miten koulussa sujuu ja miten opetus tapahtuu.

”Ja me ollaan yritetty ettiä ja tutkittu opetussuunnitelmia, niinku meidän Seinäjoen, mutta eihän me oikeesti niinku.. me nähdään teoriassa, mitä siellä on, mutta ei me käytännös tiedetä yhtään, että miten se siellä menöö ja miten se opetus tapahtuu..”

Pääkirjastossa oltiin sitä mieltä, että oppimisen tarpeiden tulee lähteä koulujen opetussuunnitelmista käsin. Siellä sanotaan, millaisia tiedonhallintataitoja minäkin vuonna on tarkoitus oppia, ja kirjastossa pyritään vastaamaan näihin tarpeisiin. Kirjastossa ei siis haluta järjestää opetusta vain opetuksen vuoksi, varsinaisesta kouluopetuksesta tyystin erillään.

Pääkirjastossa pidettiin myös tärkeänä, että opetus integroitaisiin eri oppiaineisiin, siten, että kun luokassa on tarkoitus tehdä esimerkiksi esitelmä, niin siinä vaiheessa opettaja ottaisi yhteyttä kirjastoon, jolloin kirjastosta voitaisiin antaa opetusta tiedonhakuun ja auttaa tiedonetsinnässä.

”Että silloin kun on oikeasti tiedontarve oppilailla, siinä kohtaa olis myöskin se tiedonhaun opetus, ja se voidaan integroida tosiaan ihan minkä tahansa aineen opetukseen tahansa.”

Myös lähikirjastossa yhteistyön suunnittelu pohjautuu yhteistyösuunnitelmaan, ja lähikirjaston johtaja osallistuu vuosittaisiin yhteistyöpalavereihin. Peräseinäjoella kysytään opettajalta etukäteen toivomuksia opetuksen suhteen. Siellä oltiin myös sitä mieltä, että kirjasto-kouluyhteistyön tavoitteiden pitäisi olla osa koulujen opetussuunnitelmaa, jotta niillä olisi todellista vaikutusta käytäntöihin.

Pääkirjastossa oltiin sitä mieltä, että henkilöresurssit ovat riittämättömät kirjaston ja koulun välisen yhteistyön toteuttamiseen. Erityisesti kirjavinkkaus vei paljon aikaa, vaikka syksyllä 2007 pääkirjastossa olikin kaksi vinkkaajaa, ja vaikka pääkirjastossa oli myönnetty etätyöpäiviä kirjavinkkaukseen lukemiseen ja valmistautumiseen. Lähikirjastossa ei etätyöpäiviä ole ollut käytössä, mutta siellä johtaja on ehtinyt lukea jonkin verran iltavuoroissa päivystäessään, ja valmistellut vinkit myös työaikana.

Lähikirjastossa todetaan, että resurssit riittävät tällä erää, mutta jos vinkkaukset lisääntyisivät huomattavasti, tarvittaisiin yhteistyön toteuttajaksi muutakin henkilökuntaa. Toistaiseksi vinkkaukset ovat johtajan vastuulla. Toisaalta lähikirjaston suhteellisen vähälukuinen henkilökunta ja aukioloaikojen painottuminen iltapäivään ja iltaan johtaa siihen, että henkilökuntaa ei ole käytettävissä toimintoihin, jossa tarvittaisiin useampia työntekijöitä yhtä aikaa paikalle, esimerkiksi kirjastosuunnistukseen. Kummassakin kirjastossa on havaittu

sama dilemma: Samaan aikaan kun toimintaa mainostetaan ja markkinoidaan kouluille enemmän, näillä resursseilla ei pystyittäisi todellisuudessa vastaamaan merkittävästi laajenevaan kysyntään.

Henkilökunnan vaihtoa kirjastojen välillä ei ole toistaiseksi ollut, esimerkiksi tilapäisesti, jolloin esimerkiksi lähikirjasto voisi saada täydennystä pääkirjastosta ja päinvastoin. Pääkirjastossa koetaan, ettei heidän henkilökuntansa riitä kunnolla edes omalle alueelle, joten ei ole nähty mahdollisena osallistua lähikirjaston toimintoihin. Yhteisiä projekteja toisten kirjastojen kanssa on kuitenkin jossain määrin toteutettu, esimerkiksi pääkirjaston ja Ylistaron kirjaston yhteinen sarjakuvaprojekti, tai pää- ja lähikirjaston yhteinen kirjailijavierailu.

Sekä pää- että lähikirjastossa toivotaan, että Seinäjoen kaupunginkirjastoon palkattaisiin ainakin yksi yhteinen pedagoginen informaattikko koordinoimaan yhteistyötä kirjaston ja koulujen välillä. Pääkirjastossa sellainen virka onkin ollut jo vuosia talousarviossa, mutta määrärahoja ei ole myönnetty.

Sekä pää- että lähikirjastossa molemmat lastenkirjastotyötä tekevät työntekijät ovat hankkineet myös pedagogisen koulutuksen, joten heillä on erinomaiset pedagogiset valmiudet kouluryhmien opettamiseen. Myös kolmas haastateltava on osallistunut erilaisiin lyhyempiin pedagogisiin koulutustilaisuuksiin, ja työnsä puolesta opettaa paljon. Haastateltaville ei siis tiedonhallintataitojen opetus tuota vaikeuksia.

Pääkirjastossa todetaan, että tiedonhallintataitojen opetukseen tarvittava atk-luokka puuttuu, samaten tietokoneiden määrä on riittämätön. Suunnitteilla olevassa uudessa kirjastorakennuksessa tämä ongelma poistuu.

Opettajista viisi suunnittelee joskus tiedonhallintataitojen opetuskertoja yhdessä kirjaston henkilökunnan kanssa. Kuusi opettajaa ei suunnittele, mutta heistä kolmen mielestä se olisi tarpeen ja kolmen mielestä ei tarpeen. Yksi ei osannut sanoa mielipidettään asiasta. Tästä voidaan päätellä, että tiedonhallintataitojen opetuskertojen suunnittelu jää melko pitkälti kirjaston henkilökunnan varaan.

Opettajista seitsemän oli perehtynyt kirjaston ja koulun väliseen yhteistyösuunnitelmaan, neljälle yhteistyösuunnitelma ei ollut ennestään tuttu ja yksi ei osannut sanoa mielipidettään asiasta. Yhteistyösuunnitelman merkitystä kartoitettaessa käy ilmi, että seitsemän opettajan mielestä yhteistyösuunnitelman olemassaolo on helpottanut koulun ja kirjaston yhteistyön toteuttamista. Viisi opettajaa on löytänyt yhteistyösuunnitelmasta tietoa eri yhteistyömuodoista. Neljän opettajan mielestä yhteistyösuunnitelman sisällyttäminen koulun opetussuunnitelmaan ja sen mukaan toimiminen on tukenut hyvin koulun tiedonhallintataitojen opetusta. Kolmen opettajan mielestä koulun ja kirjaston yhteistyö on selkeästi lisääntynyt yhteistyösuunnitelman käyttöönoton jälkeen. Neljä opettajaa on kuitenkin sitä mieltä, että yhteistyösuunnitelma on paperilla todella loistava juttu, mutta käytännössä sen toteutus on ontunut koulun resurssien puutteen takia. Kahden opettajan mielestä yhteistyösuunnitelma on paperilla todella loistava juttu, mutta käytännössä sen toteutus ontuu kirjaston resurssien puutteen takia. Yhdelle opettajalle yhteistyösuunnitelma on jäänyt vieraaksi, eivätkä siinä esille tuodut asiat kosketa häntä tai hänen luokkaansa. Tästä voidaan päätellä, että suurin osa opettajista koki kuitenkin yhteistyösuunnitelman selvästi parantaneen kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä ja hyötyvänsä siitä. Resurssipula sekä koulun että kirjaston puolella koetaan merkittävimmäksi esteeksi yhteistyösuunnitelman tarjoamien yhteistyömuotojen hyödyntämiseen. Yksi opettajista kommentoi yhteistyösuunnitelmaa:

”Yhteistyösuunnitelma on toimiva, hyvin ja monipuolisesti suunniteltu.”

Kaksi opettajaa mainitsee olleensa mukana kirjaston ja koulun yhteistyöryhmissä, ja näistä toinen on ollut suunnittelemassa ja toteuttamassa Seinäjoen kaupungin Lukudiplomi – hanketta.

Koulun ja kirjaston välisen yhteistyön lisääminen oli viiden opettajan mielestä erittäin tarpeellista, neljän opettajan mielestä melko tarpeellista ja kahden opettajan mielestä ei kovin tarpeellista. Kysyttäessä, millä osa-alueilla opettajat haluaisivat yhteistyötä lisättävän, opettajat toivoivat lisää kirjavinkkausta ja erilaisia teemapäiviä; kirjailijavierailuita, koska koululla ei ole niiden järjestämiseen määrärahoja; kirjastokäynneillä mielenkiintoa herättävää tutustumista muihinkin kuin lasten ja nuorten osastoihin; opettajien aktivointia, jotta yhteistyöstä innostuisivat sellaisetkin opettajat, jotka eivät tee aktiivista yhteistyötä kirjaston kanssa. Yhden opettajan mielestä yhteistyötä on riittävästi:

”Mielestäni yhteistyötä on juuri niin paljon, kuin opettaja haluaa, eli kirjastossa on aina oltu valmiina palvelemaan opettajaa.”

Kysyttäessä, millä tavalla koulu ja kirjasto voisivat tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä, opettajat toivoivat edelleen kirjailijavierailuita; teemapäiviä kirjailijoista; lukuvuoden alussa keskustelua luokan vuosisuunnitelmasta, jota kirjaston palvelut tukisivat; myös kirjaston rajallisia resursseja pitäisi kehittää.

”Kirjailijavierailut olisivat mielenkiintoinen lisämauste äidinkielen opetukseen.”

”Kirjastonkin resurssit ovat rajalliset: esimerkiksi Astridin askelissa –tempaus oli upea, mutta tapahtumaan eivät kaikki halukkaat päässeet.”

5.4. Yhteistyön esteet

Yhtenä yhteistyön esteenä koettiin sekä pää- että lähikirjastossa se, etteivät kaikki opettajat tuo luokkiaan välttämättä koskaan kirjastoon. Se koettiin ongelmana nimenomaan oppilaiden epätasa-arvoisuuden takia, koska kaikilla oppilailla ei ole mahdollisuutta päästä kirjaston opetuksen ja lukemaan innostamisen menetelmien pariin.

Joillakin kouluilla ongelmana on pitkä välimatka kirjastoon, ja kuljetusmäärärahojen puute, jolloin kirjastoon ei päästä, vaikka ehkä haluttaisiinkin. Myös äidinkielen tunnit ovat usein riittämättömät, ja esimerkiksi pakollisen kielioppiosuuden läpikäyminen saattaa viedä niin paljon aikaa, ettei kirjastoon ehditä kuin ehkä korkeintaan kerran lukukauden aikana. Toiset luokat ovat niin suuria, että niiden kanssa on hankalaa, jopa vaarallista liikkua vilkkaassa kaupunkiliikenteessä, ja avustajia ei välttämättä ole käytettävissä. Myös aikataulut tuovat omat ongelmansa, koska kirjastokäynnille olisi usein hyvä varata kaksoistunti aikaa, eikä se välttämättä ole niin helppo järjestää.

Pääkirjaston atk-tilojen puute hankaloittaa tiedonhallintataitojen opetusta, mutta sitä on kompensoitu sillä, että kirjaston henkilökunta menee koulujen atk-luokkiin vetämään Seittiverkkokirjasto-opetusta. Toisaalta on myös opettajia, jotka eivät välttämättä halua, että heidän luokkaansa tulee opettamaan joku muu.

Toisinaan voi olla myös niin, että opettajat eivät kaikesta kirjaston markkinoinnista ja syksyisistä kutsukirjeistä huolimatta ole sisäistäneet sitä, miten monipuolisia ja elämyksellisiä kirjastokäynnit nykyään voivat olla. Heillä voi olla vanhakantainen mielikuva kirjaston toiminnasta ja tarjonnasta, mikä voi vaikuttaa siihen, ettei luokan kanssa lähdetä kirjastoon. Kirjastossa nähdään tarpeelliseksi, että jo opettajankoulutuksessa olisi yhtenä osa-alueena tiedonhankintataidot ja kirjasto-koulu yhteistyö.

Kouluilla on myös paljon muita yhteistyökumppaneita, ja kirjasto on vain yksi niistä. Kouluilla on monenlaisia projekteja ja teemapäiviä, eikä yksinkertaisesti ehkä aikaa niin paljon kirjastoyhteistyöhön, kuin mitä kirjastossa toivottaisiin.

Intressieroja kirjaston ja koulun painotuksissa yhteistyön suhteen haastateltavat eivät ole havainneet. Pikemminkin opettajat ovat kiitollisina ottaneet kirjaston tarjonnan vastaan. Enemmänkin opettajien parissa on esiintynyt tietämättömyyttä siitä, millaista opetusta kirjasto tarjoaa ja että kirjasto on valmis toteuttamaan opetusta opettajien lähtökohdista käsin.

Myös opettajien ikä ja kiinnostus saattavat vaikuttaa siihen, että kirjaston tarjoamat tiedonhallintamenetelmät ovat heille ennestään vieraita eivätkä he välttämättä koe niitä niin tarpeellisiksi luokallensa.

Yhteistyön esteitä haastateltavat eivät kuitenkaan pidä pysyväisluonteisina, vaan ennemminkin tilapäisinä. Koulujen sijainti on luonnollisesti pysyväisluonteinen tekijä, mutta hankala sijaintikaan ei silti estä yhteistyötä.

”Niin, se on totta, että siitä [koulun sijainnista] ei kyllä pääse yli eikä ympäri, mutta toisaalta siis koulujen päässä, en mä näe sitä sillä tavalla esteenä, sillä jos on halua, niin kyllä me keinot keksitään.”

Opettajien mielestä suurin yhteistyön este oli liian pitkä välimatka kirjastoon ja tähän liittyen määrärahojen puuttuminen kirjastokuljetuksiin. Liian pitkän välimatkan mainitsi esteeksi kuusi opettajaa, ja määrärahojen puutteen viisi opettajaa. Kolme mainitsi oman aktiivisuuden puutteen esteeksi yhteistyölle, kahden mielestä avustajan puute estää kirjastokäynnit, mihin

liittyy yhden opettajan mainitsema liian iso luokka, jonka kanssa on hankala käydä kirjastossa. Yksi opettaja mainitsi lukujärjestysteknisyyden ongelmaksi, eli on hankala sovitella sopivat ajat kirjaston ja koulun välillä. Kolme opettajaa ei ollut törmännyt lainkaan ongelmiin eli ei ollut havainnut esteitä yhteistyölle. Kirjaston puolelta johtuvia esteitä kukaan ei ollut havainnut, eli kukaan ei nähnyt ongelmia kirjaston aineistossa tai palveluissa tai puutteita kirjaston henkilökunnan aktiivisuudessa.

Yksi opettaja toivoi kouluille nimettävän ”kirjastoyhteyshenkilön”, jonka kautta tiedotus hoidettaisiin, koska tiedotus voisi toimia siten paremmin kuin rehtorin kautta välitettynä. Yhden opettajan mielestä internetistä löytyy nykyään niin paljon asiantietoa, ettei sen takia kirjastokäyntejä välttämättä tarvita. Hän koki kirjaston merkityksen lähinnä lukuharrastuksen lisääjänä.

5.5. Yhteistyön edut ja mahdollisuudet

Sekä pää- että lähikirjastossa koettiin, että yhteistyöstä hyötyvät kaikki kolme osapuolta: oppilaat, opettajat sekä kirjasto. Oppilaat oppivat käyttämään kirjastoa; heistä kasvaa mahdollisimman hyviä tiedonhakijoita; he oppivat miten tietoa pitää käyttää ja mitkä ovat luotettavia lähteitä; he saavat korvaamattomia elämän eväitä lukemaan innostuessaan; lukutaito kehittyy; he tulevat tietoiseksi kirjastosta yhtenä yhteiskunnallisena palvelumuotona.

Yhteistyössä hyödynnetään sekä opettajan pedagogista osaamista että kirjastoammattilaisen tiedonhallintataitojen osaamista ja kirjallisuuden asiantuntemusta. Yhteistyö tuo kaikkien työpäivään ja elämään sisältöä, ja lapsille muutakin kuin kuvallisuutta; että he pystyisivät rauhoittumaan, syventymään ja keskittymään tarinoiden maailmaan.

”Yhteistyö on niinku voimaa mun mielestä.”

Haastateltavien kirjastonhoitajien mielestä opettajat hyötyvät myös monella tapaa yhteistyöstä. He oppivat paremmin tietämään kirjaston palveluista; he oppivat uusia tiedonhallintataitoja; he voivat hyödyntää oppilaiden kirjastossa oppimia asioita opetuksessaan; oppilaiden lukutaito ja sanavarasto kehittyy; opettajat saavat monipuolisuutta

äidinkielen opetukseen. Mikäli tiedonhallintataitojen opetus on integroitu myös esimerkiksi lukuaineiden opetukseen, on siitä hyötyä muillekin kuin äidinkielen opettajille.

Kirjastoille yhteistyö antaa enemmän kävijöitä. Lukemaan innostamisen menetelmät lisäävät myös kirjojen lainausta. Kirjasto saa yhteistyöstä myös hyvää mainosta, koska he markkinoivat aktiivisesti omia palvelujaan kouluille ja heidän työnsä tulee näkyvämmäksi laajemmalle joukolle. Sitä kautta myös päättäjät voivat nähdä, miten hyvää työtä kirjastoissa tehdään. Kaikesta, mitä kirjastossa tehdään, pitäisikin olla enemmän äänessä, tiedottaa lehdistölle ja hakea julkisuutta. Myös vanhemmat tavoitetaan ainakin pääkirjastossa tehtävässä koulu yhteistyössä, koska sieltä ollaan usein puhumassa vanhempainilloissa, esimerkiksi puhumassa lukuseikkailusta tai tiedonhallintataitoihin liittyvistä asioista.

Pääkirjastossa pidettiin isona haasteena sitä, että oppilaiden tasapuolisuus toteutuisi kirjaston ja koulun välisessä yhteistyössä. Olisi saatava innostumaan yhteistyöstä nekin opettajat, joita se tähän asti ei ole kiinnostanut, ja toisaalta kirjastoon olisi saatava tarpeeksi sellaista henkilökuntaa, joka jaksaa ja innostuu yhteistyön tekemisestä ja joka työtehtäviensä puolesta voi siihen ryhtyä. Mikäli alueelle saataisiin kaivattu pedagoginen informaattikko, hänen tehtävänänsä voisi olla koordinoita ja markkinoida kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä ja tehdä aktiivisesti yhteistyötä opettajien kanssa.

Pääkirjastossa kaivattiin myös uusia ideoita ja vinkkejä, jotta heidän tarjontansa pysyisi tuoreena ja kiinnostavana, eikä kangistuisi vanhoihin muotoihin. Yhteistyön arvellaan lisääntyvän ja tiivistyvän seuraavien 5-10 vuoden aikana, nyt kun kirjaston ja koulun välinen yhteistyö on päässyt hyvään vauhtiin yhteistyösuunnitelman myötä.

Lähikirjastossa toivottiin, että jokainen koululuokka keskustan alueelta kävisi edes kerran lukuvuoden aikana, mutta mieluummin säännöllisemmin esimerkiksi pulpettikirjoja lainaamassa. Sielläkin uskottiin yhteistyön tiivistyvän, mutta toisaalta katsottiin, että kirjastoyhteistyön pitäisi enemmän olla osa koulujen opetussuunnitelmaa, jotta kirjastot saisivat koulussa enemmän painoarvoa.

Opettajien mielestä tärkein yhteistyöstä koituva positiivinen seikka oli se, että kirjastokäynnit tai koululla tehtävät kirjavinkkaukset tarjoavat elämyksellisyyttä tavalliseen koulupäivään sekä oppilaille että opettajalle; tämän toteaa kaikkiaan 11 opettajaa. Toiseksi

tärkeimpänä hyötynä pidettiin sitä, että kirjasto ja kirjastonkäytön perusteet tulevat tutuiksi oppilaille; tämän toteaa kymmenen opettajaa. Yhdeksän opettajan mielestä yhteistyön hyöty oli se, että oppilaissa herää lukuhalu ja he innostuvat kirjoista. Kahdeksan opettajaa katsoivat hyödyksi sen, että oppilaat saavat positiivisen mielikuvan kirjastosta ja sen, että oppilaiden mielikuvitus ja luovuus kehittyvät. Seitsemän opettajan mielestä yhteistyön hyötyjä olivat se, että oppilaiden kirjalliset ja suulliset taidot kehittyvät ja se, että oppilaiden tiedonhallintataidot kehittyvät. Seitsemän opettajaa oli sitä mieltä, että yhteistyön hyöty on myös se, että oppilaat oppivat liikkumaan ja toimimaan koulun ulkopuolisessa ympäristössä turvallisesti ja asianmukaisesti. Kolmen opettajan mielestä yhteistyöstä oli hyötyä siinä, että opettajat saavat uusia ideoita ja virikkeitä oman opetuksensa suunnitteluun.

”Yhteistyö kirjaston kanssa on helppoa. Kirjaston väki on iloista ja osaavaa, aina valmiina auttamaan ja palvelemaan.”

6. Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Tässä tutkimuksessa kartoitin ensin kirjaston ja koulun yhteistyön eri muotoja eri puolilla Suomea, ja sen jälkeen lähestyin aihetta konkreettisemmin tapaustutkimuksen avulla. Tapaustutkimuksen kohteena oli Seinäjoen kaupunginkirjaston ja peruskoulun 1-6 -luokkien yhteistoiminta.

Tapaustutkimuksen tavoitteena oli kirjaston henkilökunnan haastattelujen avulla kartoittaa heidän näkemyksiään kirjaston ja koulun yhteistyöstä. Toisena tavoitteena oli verrata opettajille tehtävän kyselyn avulla opettajien kokemuksia samoista asioista. Kysely aineistonkeruumenetelmänä on kuitenkin huomattavasti pinnallisempi kuin haastattelu, jossa päästään pohtimaan eri teemoja hyvin syvällisestikin. Kysely olisi vaatinut enemmän täydentäviä lisäkysymyksiä antaakseen monipuolisemman kuvan opettajien käsityksistä ja mielipiteistä kirjaston ja koulun välisestä yhteistyöstä.

Kyselyn ongelmaksi jäi myös vähäinen vastausmäärä, 12 kpl. Koska kysely kohdistettiin 130 opettajalle, vastausprosentti jäi alhaiseksi. Mahdollisia syitä alhaiseen vastausprosenttiin oli kyselyn lähetystapa, sähköpostikysely, joka saattoi aiheuttaa teknisiä ongelmia vastaamisessa. Liitteen avaaminen ja merkintöjen tekeminen siihen, sekä liitteen lähettäminen takaisin, oli ainakin muutamalle opettajalle ongelma, ja he pyysivätkin

kyselylomakkeen perinteisessä paperimuodossa. Paremmen tuloksen olisin varmasti saanutkin, mikäli olisin lähettänyt jokaiselle Seinäjoen 17 alakoululle kyselyt paperimuodossa, ja varannut yhden yhteisen postituskuoren kullekin koululle. Tämä vaihtoehto olisi kuitenkin tullut huomattavasti kalliimmaksi minulle. Matalaa vastausprosenttia voi osaltaan selittää myös se, että opettajia kuormitetaan varsin usein erilaisilla kyselyillä.

Kirjastonhoitajien näkökulma muodostui siis tutkimuksessani hallitsevaksi, eikä kirjastonhoitajien ja opettajien näkemysten vertailusta tullut niin monipuolista kuin olin alun perin suunnitellut. Lisäksi opettajien kohdalla on otettava huomioon mahdollinen tulosten vääristyminen siinä mielessä, että ehkä vain kirjasto-koulu yhteistyössä aktiivisimmat opettajat saattoivat valikoitua vastaajiksi. Ne opettajat, joilla olisi ollut enemmän kritiikkiä esitettävänä, eivät ehkä ollenkaan vastanneet kyselyyn.

Yhteistyötä lähemmin tarkasteltaessa oli selkeästi havaittavissa, että yhteistyön suunnittelu ja toteutus jää kirjaston vastuulle, ja opettajat luokkansa kanssa ovat saava osapuoli. Jonkin verran yhteistä suunnittelua lähinnä tiedonhallintataitojen opetuksen osalta on, mutta enimmäkseen kirjastokäyntien sisällöt suunnitellaan kirjastossa, missä henkilökunta yrittää tosin ensin perehtyä koulujen tarpeisiin. Yhteistyön työnjaossa olisi siis vielä paljon kehittämisen varaa, jotta yhteistyö olisi mahdollisimman hedelmällistä itse oppijan, oppilaan, kannalta.

Tiedonhankintataitojen opetukseen kaivattaisiin ennen kaikkea pedagogista informaattikkoa koordinoimaan kaikkea opetusta ja yhteyksiä kouluille päin, sekä suunnittelemaan opetusta. Kirjastossa on laadittu yhteistyösuunnitelma, johon oppimistavoitteet eri luokka-asteille on kirjattu, ja kirjastossa pyritään tarjoamaan tavoitteellista, iän mukaista opetusta. Kirjastossa halutaan tarjota tiedonhallintataitojen opetusta, joka pohjautuu nimenomaan koulujen opetussuunnitelmaan ja linkittyy siihen, jotta se palvelisi mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti koulujen tarpeita.

Kirjastot kaipaisivat lisää resursseja sekä lukemaan innostamiseen että tiedonhallintataitojen opetukseen. Kirjavinkkaus on yhteistyömuodoista kaikkein eniten aikaa vievää, ja vaikka siihen pääkirjastossa on käytössä etätyöpäiviäkin, eivät ne muutamat päivät riitä korvaamaan vinkkaukseen ja siihen valmentautumiseen kuluvaan aikaa. Vinkkaavaa henkilökuntaa olisi

hyvä olla myös enemmän, jotta se ei kaatuisi yhden kirjastonhoitajan harteille, mutta vinkkaus vaatii tiettyä luonnetta ja soveltuvuutta, eikä siihen voi kuka tahansa ryhtyä. Koulujen taholta kirjavinkkaus on yksi kysytyimpiä kirjastojen palveluja, ja kysyntää vinkkaukselle olisi paljon enemmänkin kuin mitä kirjastot pystyvät tarjoamaan. Tulevaisuuden kannalta olisi ehkä olennaista miettiä, olisiko kirjavinkkaukseen syytä saada resursseja myös koulun taholta.

Yhteistyön esteet eivät tuntuneet muodostuvan merkittäväksi ongelmaksi yhteistyön toteuttamisessa. Välimatka kirjaston ja koulun välillä oli opettajien mielestä merkittävin este, mutta toisaalta sitä kompensoi kirjastoauton ja lainausasemien toiminta, sekä koululla vierailevat kirjavinkkarit. Kirjaston henkilökunta ei myöskään kokenut yhteistyön esteitä mitenkään ylittämättömiksi. Oppilaiden tasa-arvon toteutuminen kirjastokäytien osalta koettiin jossain määrin ongelmalliseksi, koska kaikki opettajat eivät tuo luokkia kirjastoon, eikä kirjaston henkilökunnalla ole muuta keinoa vaikuttaa siihen kuin markkinoinnin ja tiedottamisen lisääminen.

Yhteistyön etuja pohdittaessa sekä kirjasto että koulu kokivat, että yhteistyöstä hyötyvät kaikki kolme osapuolta: oppilaat, opettajat ja kirjasto. Erityisesti opettajat korostivat yhteistyön kirjaston kanssa antavan elämyksellisyyttä tavalliseen koulupäivään. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että kirjasto ja kirjastonkäytön perusteet tulevat oppilaille tutuiksi. Myös lukuhalun herääminen oli yksi tärkeimmistä eduista yhteistyön merkitystä pohdittaessa. Kirjaston henkilökunta uskoi, että yhteistyö tulevaisuudessa edelleen tiivistyisi yhteistyösuunnitelman käyttöönoton myötä.

Tutkimukseni tulokset ovat jossain määrin yhteneväiset Kaisa Variksen vuonna 2003 Kontiolahden kunnan ala-asteiden ja kirjaston yhteistoiminnasta tekemän tutkimuksen tulosten kanssa. Variksen tutkimuksessa kävi myös ilmi, että sekä kirjaston henkilökunta että opettajat arvostavat kovasti yhteistyötä, ja uskovat sen tiivistyvän edelleenkin. Myös sama ongelma riittämättömien resurssien ja kasvavan kysynnän välisestä suhteesta löytyi Kontiolahdelta. Kirjastossa toisaalta toivottiin, että yhteistyö lisääntyy ja tiivistyy, ja toisaalta pelättiin sitä. Tiedonhallintataitojen opetuksen osalta koettiin Kontiolahden kirjastossakin, että opetus jää pääosin kirjaston vastuulle, ja siellä toivottiin opettajilta enemmän aktiivisuutta ja oppilaiden valmistelemista kirjastokäynteihin.

Tutkimukseni tulokset osoittivat selkeästi, että kirjaston ja koulun yhteistyö on muuttumassa luonteeltaan yhä suunnitelmallisemmaksi ja määrätietoisemmaksi. Yhteistyössä pyritään yhä enemmän ottamaan huomioon oppilaiden iän mukaiset oppimistavoitteet. Toisaalta kirjaston tavoitteena on tarjota elämyksellisyyttä, ja antaa oppilaille ennen kaikkea mielikuva, että kirjasto on kiva paikka, jonne kannattaa tulla mahdollisimman usein. Kirjaston haasteena on myös lukuhalun herättäminen oppilaissa. Kirjaston henkilökunnalta tämä vaatii entistä enemmän pedagogisia valmiuksia, esiintymistaitoja, innostuneisuutta lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön sekä vankkaa asiantuntemusta lasten ja nuorten kirjallisuudesta.

Tutkimukseni vahvistaa myös sen, että riittävien resurssien tarjoaminen yleiselle kirjastolle on olennaisen tärkeää, jotta kirjaston ja koulun yhteistyötä voidaan laajassa mittakaavassa toteuttaa ja jotta koulujen laajenevaan kysyntään voidaan vastata. Ennen kaikkea päättäjien on syytä tiedostaa, kuinka monipuolista ja monella tapaa kasvattavaa työtä kirjastossa tehdään, ja että kirjasto tukee merkittävästi koululla tehtävää sivistystyötä. Tämä kirjaston rooli tuli tutkimuksestani kiistattomasti esille.

Toivon, että tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää kehitettäessä Seinäjoen kaupunginkirjaston ja peruskoulun 1-6. luokkien yhteistyötä. Toivon, että tutkimuksestani on hyötyä myös muille Seinäjoen maakuntakirjastoalueen kirjastoille, jotka ovat kehittämässä oman kuntansa kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä. Aihetta olisi mielenkiintoista tutkia lisää kartoittamalla myös oppilaiden mielipiteitä kirjaston toiminnasta. Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista kartoittaa, miten Seinäjoelle rakennettava uusi kirjastotalo parantaa kirjaston ja koulun yhteistyön edellytyksiä.

Lähteet

Dromberg, Kaarina (2003). Koulu ja kirjasto yhteistyössä oppijoiden parhaaksi. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 10-12.

Frantsi, Hannele (2003). Yhteinen oppimisympäristö – espoolaisesta Matildasta valtakunnalliseksi koulujen ja kirjastojen Netlibris-verkoksi. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 70-81.

Heikkilä, Mervi (2008). Rohkelikot lavalla. Kirjastolehti 1/2008.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001). Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

Jäppinen, Eeva (2003). Kirjasto oppimisen ja kasvun tukena. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 82-103.

Kirstinä, Leena (2001). Odysseus tekstien merellä - Lukemisen muodonmuutokset Jukolasta nyky-Suomeen. Teoksessa T. Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu – Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Tammi, Helsinki, 15-22.

Kolu, Kaarina (2003). Mitäpä se opettaja kirjastolla tekisi? Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 47-69.

Myllylä, Riitta (2002). Pedagoginen informaattikko Marjatta Hemming: Vantaalla koulukirjastot saivat siivet. Kirjastolehti 5/2002.

Mäkelä, Marja-Leena (2001). Kirjavinkkareilta kassiklassikoita – Lukuharrastus viriää yhteistyöstä. Teoksessa T. Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu – Lasten- ja nuorten kirjallisuuden opas. Tammi, Helsinki, 23-38.

Mäki, Tuija & Vaskin, Outi (2004). Kirjatti yhdisti lastenkirjastonhoitajat Pirkanmaalla. Kirjastolehti 1/2004.

Mäkinen-Laitila, Sari (1999). Sanajalkaseikkailu innostaa lukemaan. Kirjastolehti 4/1999.

Männistö, Saija & Viertola, Sanna (2003). Koulu & kirjasto – mitä kuuluu yhteistyölle? Kirjastolehti 7/2003.

Niinikangas, Liisa (1996). Kirjasto avoimena oppimisympäristönä. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Kipinöitä oppimiseen – kirjasto oppimisen tukena. Ammattikasvatustutkimuksen koulu-
tutkimuskeskus, Tampere, 21-23.

Nikander, Tarja (2003). Koulu kutsuu – miten kirjasto vastaa. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 30-46.

Orjala, Kati (Etelänummen koulu, Pietarsaari) & Unkuri, Anne (Pietarsaaren kaupunginkirjasto) (2006). Idéfix – tiedon lähteille: koulun ja kirjaston yhteistyöprojekti. Luento 31.3.2006. Kampustalo, Seinäjoki.

Saanilahti, Marja (2002). Lasten ja nuorten lukuharrastus 2000-luvun taitteessa. Teoksessa Sananjalka – Suomen kielen seuran vuosikirja nro 44. Suomen kielen seura, Turku, 199-214.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2007). Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1. PS-kustannus, Jyväskylä, 184-195.

Seinäjoen kaupungin WWW-sivut. <http://www.seinajoki.fi> (luettu 23.1.2008)

Seinäjoen kaupunginkirjaston WWW-sivut, Lukuseikkailu.
<http://www.seinajoki.fi/kirjasto/lukuseikkailu.html> (luettu 5.10.2007)

Seinäjoen kaupunginkirjaston WWW-sivut, Opetuspaketit.
<http://www.seinajoki.fi/kirjasto/opetuspaketit.html> (luettu 6.10.2007)

Seinäjoen kaupunginkirjaston WWW-sivut, Seinäjoen kaupunkikirjasto-maakuntakirjaston toimintakertomus 2006. [http://www.seinajoki.fi/kirjasto/\[täähän tarkka osoite\]](http://www.seinajoki.fi/kirjasto/[täähän tarkka osoite]) (luettu 23.1.2008)

Seinäjoen kaupunginkirjaston WWW-sivut, Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmat. <http://www.seinajoki.fi/kirjasto/yhteistyosuunnitelma.html> (luettu 5.10.2007)

Sinko, Pirjo (2003). Mitä koulu odottaa kirjastolta? Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa – kirjasto oppimisympäristönä. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 15-29.

Tuominen, Kirsti (2003). Mitä yleinen kirjasto voi tarjota koulukirjastolle? Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa – opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, 131-148.

Vaijärvi, Kari (2000). Tietohingutuksen sietämätön moninaisuus. Kirjastolehti 1/2000.

Valli, Raine (2007). Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1. PS-kustannus, Jyväskylä, 102-125.

Varis, Kaisa (2003). Koulun ja kirjaston välisen yhteistyön uudet haasteet: Tapaustutkimus Kontiolahden kunnan ala-asteiden ja kirjaston yhteistoiminnasta. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Liite 1

Haastattelurunko teemoittain

Tausta

1. Missä tehtävässä toimit kirjastossa?
2. Millainen on työnkuvasi?
3. Oletko pitkään tehnyt kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä?

Sisällöt

1. Millaista yhteistyötä kirjastollanne on kaupungin koulujen 1-6 –luokkien kanssa? Miten tämä yhteistyö toteutuu nykyisin käytännössä?
2. Mihin yhteistyömuotoihin toimintanne erityisesti painottuu?
3. Mitkä yhteistyömuodot ovat sinulle itsellesi mieluisimpia ja tärkeimpiä, ”lähinnä sydäntä”? Miksi?
4. Miten tärkeänä pidät (kokonaisuutena katsoen) yhteistyötä koulujen kanssa? Mihin kohtaan tärkeysjärjestyksessä asetat tämän tehtävän ajatellen kirjaston kaikkia tehtäviä?
5. Millä tavoin yhteistyö on muuttunut vuosien varrella: onko se pysynyt suurin piirtein samanlaisena vai onko siihen tullut muutoksia? Ovatko muutokset olleet myönteisiä vai onko niihin liittynyt ongelmia?

Yhteistyön suunnittelu ja resurssit

1. Suunnitteletko kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä etukäteen opettajien kanssa? Toivoisitko enemmän yhteistä suunnittelua, esim. opetussisältöjen suunnittelua tiedonhallintataitojen opetusta varten?
2. Käyttekö yhteistyössä tiettyjä luokka-asteita systemaattisesti läpi, vai onko yhteistyö luonteeltaan enemmän satunnaista?
3. Kumman aloitteesta yhteistyö yleensä lähtee liikkeelle, kirjaston vai koulun, eli kumpi on aktiivisempi osapuoli tekemään aloitteen yhteistyöstä?
4. Onko kirjastollanne mielestäsi riittävästi henkilökuntaa kirjaston ja koulun välisen yhteistyön suunnitteluun ja toteuttamiseen?
5. Onko sinulla mielestäsi riittävästi aikaa muiden töiden ohella toteuttaa koulu yhteistyötä?

6. Kuinka työnantaja on huomionnut mahdollisen omalla ajalla tekemäsi työn (esim. kirjavinkkaukseen valmistautumisen)? Saatko jonkinlaista rahallista tai ajallista korvausta siitä?
7. Tekeekö kirjastonne yhteistyötä muiden kirjastojen kanssa (esim. lähikirjastot, kimpan muut kirjastot) koskien kouluyhteistyötä? Esimerkiksi vaihdatteko työntekijöitä, jos jollakulla on jotain erityisosaamista tai kattaaksenne henkilöstöpulaa? Kuinka yleistä tällainen yhteistyö on?
8. Tarvitsetko työssäsi (erityisesti kirjaston ja koulun yhteistyön suunnittelun ja toteutuksen alueella) pedagogisia taitoja?
9. Kuinka koet niiden riittävyyden itselläsi, vai kaipaisitko niihin lisäkoulutusta?
10. Koetko, että sinulla on riittävästi muita taitoja ja osaamista yhteistyön suunnitteluun ja toteuttamiseen (esim. hyvä ideointikyky, organisointitaidot, esiintymistaidot, ilmaisutaidot yms.)? Kaipaisitko johonkin osa-alueeseen koulutusta tai esim. jonkinlaista kirjallista ”ideapakkia”?
11. Koetko vaikeana löytää sopivan tason ohjata oppilasta tiedonhakuun kirjastossa, ettet tekisi liikaa hänen puolestaan?

Yhteistyön esteet

1. Koetko, että yhteistyöllenne on olemassa erityisiä esteitä, tai sitä hankaloittavia tekijöitä, kuten fyysisiä tekijöitä (esim. maantieteelliset välimatkat)?
2. Onko yhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa esiintynyt intressieroja, ts. kirjasto tai koulu painottavat eri asioita? Miten tällaisissa tapauksissa on menetelty yhteisymmärryksen saavuttamiseksi vai onko esim. luovuttu yhteistyökohteista, joista ei ole päästy yksimielisyyteen?
3. Mistä muista tekijöistä yhteistyön mahdolliset esteet voisivat johtua (esim. yhteen sopimattomat ”henkilökemiat”, sukupolvikysymys, määrärahojen ja henkilöresurssien puute, jne.)
4. Miten merkittävänä pidät kokonaisuutena katsoen yhteistyön esteitä? Ovatko esteet pysyväisluontoisia vai enemmänkin tilapäisiä?

Yhteistyön edut ja mahdollisuudet

1. Mitkä ovat mielestäsi kirjaston ja koulun välisen yhteistyön hyviä puolia? Ketkä siitä hyötyvät ja miten?
2. Millä tavalla haluaisit kehittää kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä?
3. Mihin suuntaan arvelet kirjaston ja koulun välisen yhteistyön kehittyvän lähitulevaisuudessa (5-10 vuoden aikavälillä)?

Haastattelun palaute

1. Tuleeko sinulle mieleen kirjaston ja koulun yhteistyöstä jotakin muuta, jota ei käsitelty edellä (Sana on vapaa)?
2. Miten koit tämän haastattelun: oliko mukana helppoja ja/tai erityisen vaikeita kysymyksiä? Jos koit tietyt kysymykset vaikeiksi, mistä tämä voisi johtua? Oletko pohtinut aiemmin kirjaston ja koulun yhteistyötä koskevia asioita näin yksityiskohtaisesti?

Kiitos vastauksistasi!

Liite 2

Kyselylomake opettajille

A. TAUSTATIEDOT

1. **Koulu:** _____

2. **Koulun oppilasmäärä:** _____

3. **Luokan oppilasmäärä:** _____

(jos kyseessä on yhdysluokka, esim. 3-4 lk, merkitse kunkin luokkatason oppilasmäärät erikseen)

B. KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ

4. **Oletko opettajana tehnyt yhteistyötä kirjaston kanssa?** *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Kyllä; 2. En; 3. En osaa sanoa;

5. **Oletko käyttänyt kirjaston palveluita hyväksi opetuksessa?** *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Kyllä; 2. En; 3. En osaa sanoa;

6. **Millä tavoin olet tehnyt yhteistyötä kirjaston kanssa tai käyttänyt kirjaston palveluita hyväksi opetuksessa?** *(esim. lukumateriaalin hankkiminen kirjastosta, kirjavinkkaukset, kirjastonkäytön opetukset)*

Kuinka tarpeellista kirjaston ja koulun välinen yhteistyö on mielestäsi seuraavilla osa-alueilla: *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

7. **Kirjastonkäytön opetus oppilaille**

1. Erittäin tarpeellista; 2. Melko tarpeellista; 3. Ei kovin tarpeellista;

4. Ei laisinkaan tarpeellista; 5. En osaa sanoa;

8. Tiedonhallintataitojen opetus oppilaille

1. Erittäin tarpeellista;
2. Melko tarpeellista;
3. Ei kovin tarpeellista;
4. Ei laisinkaan tarpeellista;
5. En osaa sanoa;

9. Koululuokkien on tarpeen tehdä säännöllisesti (noin kerran kuukaudessa) lainauskäyntejä kirjastoon

1. Olen täysin samaa mieltä;
2. Jokseenkin samaa mieltä;
3. Jokseenkin eri mieltä;
4. Täysin eri mieltä;
5. En osaa sanoa;

10. Riittää, kun koululuokkien lainauskäyntejä kirjastoon järjestetään harvemmin, esim. kerran syksyllä ja kerran keväällä

1. Olen täysin samaa mieltä;
2. Jokseenkin samaa mieltä;
3. Jokseenkin eri mieltä;
4. Täysin eri mieltä;
5. En osaa sanoa;

11. Kirjaston henkilökunnan kokoamat kirjapaketit (esim. tietystä aihealueesta), jotka opettajat saavat lainata koululle jopa lukuvuoden ajaksi

1. Erittäin tarpeellisia;
2. Melko tarpeellisia;
3. Ei kovin tarpeellisia;
4. Ei laisinkaan tarpeellisia;
5. En osaa sanoa;

12. Kirjaston henkilökunnan tekemät kirjavinkkaukset koululla *(kirjavinkkauksella tarkoitetaan tässä toimintaa, jossa kirjastonhoitaja kertoo oppilaille lukemistaan kirjoista houkuttelevasti katkaisten tarinointinsa jännittävään tai muuten mielenkiintoiseen kohtaan, ja oppilaassa herää halua lukea kirja itse)*

1. Erittäin tarpeellisia;
2. Melko tarpeellisia;
3. Ei kovin tarpeellisia;
4. Ei laisinkaan tarpeellisia;
5. En osaa sanoa;

13. Luokan osallistuminen Lukuseikkailuun opettajan johdolla *(Lukuseikkailulla tarkoitetaan oppilaiden tavoitteellista lukemista, jossa 1-6 –luokkien oppilaat suorittavat lukudiplomin eli lukevat tietyn määrän kirjoja ja suorittavat niihin liittyvät tehtävät. Kaikki kuusi lukudiplomia kerättyään oppilas on käynyt läpi koko Lukuseikkailun.)*

1. Erittäin tarpeellista;
2. Melko tarpeellista;
3. Ei kovin tarpeellista;
4. Ei laisinkaan tarpeellista;
5. En osaa sanoa;

14. Yksittäisten oppilaiden osallistuminen Lukuseikkailuun itsenäisesti

1. Erittäin tarpeellista;
2. Melko tarpeellista;
3. Ei kovin tarpeellista;
4. Ei laisinkaan tarpeellista;
5. En osaa sanoa;

15. Kirjastossa järjestetty tutustumiskäynti 1-2 –luokkalaisille

1. Erittäin tarpeellinen; 2. Melko tarpeellinen; 3. Ei kovin tarpeellinen;
4. Ei laisinkaan tarpeellinen; 5. En osaa sanoa;

16. Kirjastossa järjestetty luokitusleikki 3-4 –luokkalaisille (mahdollisesti ylemmillekin luokille) *(luokitusleikillä tarkoitetaan toimintaa, jossa oppilaat ryhmissä harjoittelevat aakkostusta ja luokitusta)*

1. Erittäin tarpeellinen; 2. Melko tarpeellinen; 3. Ei kovin tarpeellinen;
4. Ei laisinkaan tarpeellinen; 5. En osaa sanoa;

17. Kirjastossa järjestetty kirjastosuunnistus 4-6 –luokkalaisille *(kirjastosuunnistuksella tarkoitetaan toimintaa, jossa oppilaat ryhmissä suunnistavat kirjastossa etsien eri rasteja, joilla harjoitellaan tiedonhakua, aakkostusta ja luokitusta)*

1. Erittäin tarpeellinen; 2. Melko tarpeellinen; 3. Ei kovin tarpeellinen;
4. Ei laisinkaan tarpeellinen; 5. En osaa sanoa;

18. Kirjastossa järjestetyt teemapäivät (esim. Astridin askelissa –polku)

1. Erittäin tarpeellisia; 2. Melko tarpeellisia; 3. Ei kovin tarpeellisia;
4. Ei laisinkaan tarpeellisia; 5. En osaa sanoa;

19. Kirjaston taholta järjestetyt kirjailijavierailut kouluille

1. Erittäin tarpeellisia; 2. Melko tarpeellisia; 3. Ei kovin tarpeellisia;
4. Ei laisinkaan tarpeellisia; 5. En osaa sanoa;

20. Kirjaston edustajan puhuminen vanhempainillassa, esim. kertominen Lukuseikkailusta

1. Erittäin tarpeellista; 2. Melko tarpeellista; 3. Ei kovin tarpeellista;
4. Ei laisinkaan tarpeellista; 5. En osaa sanoa;

21. Kirjaston WWW-sivut

1. Erittäin tarpeellisia; 2. Melko tarpeellisia; 3. Ei kovin tarpeellisia;
4. Ei laisinkaan tarpeellisia; 5. En osaa sanoa;

22. Mikäli edellisissä osa-alueissa oli jokin osa-alue tai useampia, mitä sellaisenaan et koe kovin tarpeelliseksi tai hyödylliseksi luokalleesi, mitä haluaisit niiden tilalle?

23. Koulun ja kirjaston välisen yhteistyön lisääminen on mielestäni *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Erittäin tarpeellista; 2. Melko tarpeellista; 3. Ei kovin tarpeellista;
4. Ei laisinkaan tarpeellista; 5. En osaa sanoa;

24. Millä osa-alueella / osa-alueilla erityisesti haluisit yhteistyötä lisättävän?

25. Millä muilla tavoin koulu ja kirjasto voisivat tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä?

C. YHTEISTYÖN SUUNNITTELU

26. Suunnitteletko yhdessä kirjaston henkilökunnan kanssa tiedonhallintataitojen opetuskertoja? *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Suunnittelen säännöllisesti; 2. Suunnittelen joskus; 3. En suunnittele, mutta mielestäni se olisi tarpeen; 4. En suunnittele, eikä se mielestäni ole tarpeenkaan;
5. En osaa sanoa

27. Oletko perehtynyt Seinäjoen kaupungin kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelmaan? *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Olen perehtynyt; 2. En ole perehtynyt; 3. En osaa sanoa;

28. Mikäli Seinäjoen kaupungin kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma on sinulle tuttu, valitse seuraavista väittämät, jotka pitävät mielestäsi paikkansa: (alleviivaa yksi tai useampia vaihtoehtoja)

1. Yhteistyösuunnitelmasta löydän tietoa eri yhteistyömuodoista
2. Yhteistyösuunnitelman olemassaolo helpottaa koulun ja kirjaston yhteistyön toteuttamista
3. Yhteistyösuunnitelmaa hyödynnän suunnitellessani tiedonhallintataitojen opetussisältöjä
4. Yhteistyösuunnitelman sisällyttäminen koulun opetussuunnitelmaan ja sen mukaan toimiminen tukee hyvin koulun tiedonhallintataitojen opetusta
5. Koulun ja kirjaston yhteistyö on selkeästi lisääntynyt yhteistyösuunnitelman käyttöönoton jälkeen
6. Yhteistyösuunnitelma on paperilla todella loistava juttu, mutta käytännössä sen toteutus ontuu koulun resurssien puutteen takia
7. Yhteistyösuunnitelma on paperilla todella loistava juttu, mutta käytännössä sen toteutus ontuu kirjaston resurssien puutteen takia
8. Koen yhteistyösuunnitelman jäävän itselleni vieraaksi, eivätkä siinä esille tuodut asiat kosketa minua ja luokkaani
9. Haluaisin päästä vaikuttamaan yhteistyösuunnitelman sisältöihin

D. YHTEISTYÖN ESTEET

29. Millaisia esteitä tai ongelmia olet kohdannut koulun ja kirjaston välisessä yhteistyössä? (alleviivaa yksi tai useampia vaihtoehtoja)

1. En tunne riittävästi kirjaston palveluita ja kirjaston tarjoamia mahdollisuuksia
2. Välimatka kirjastoon on liian pitkä
3. Meillä ei ole määrärahoja kirjastokuljetuksiin
4. Luokkani on iso ja sen kanssa on hankala käydä kirjastossa
5. Luokallani ei ole avustajaa, jota tarvitsisin kirjastokäynneissä avuksi
6. Äidinkielen viikkotuntimäärä on niin pieni, ettemme voi käyttää sitä kirjastokäynnteihin
7. Oman aktiivisuuden puute
8. Kirjaston ei ole aineistoa tai palveluja, joita tarvitaan koulutyössä
9. Kirjaston henkilökunnan aktiivisuuden puute
10. Jokin muu, mikä: _____
11. En ole törmännyt ongelmiin

E. YHTEISTYÖN EDUT JA MAHDOLLISUUDET

30. Miten tärkeä mielestäsi kirjasto on oppimisympäristönä? (alleviivaa sopivin vaihtoehto)

1. Erittäin tärkeä;
2. Melko tärkeä;
3. Ei kovin tärkeä;
4. Ei lainkaan tärkeä;
5. En osaa sanoa

31. Kuinka usein olet ohjannut oppilaitasi hakemaan itsenäisesti materiaalia kirjastosta koulutehtäviä varten? *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Kerran viikossa;
2. Kerran kuukaudessa;
3. Kerran lukukaudessa;
4. Harvemmin;
5. En koskaan;
6. En osaa sanoa

32. Miten tärkeä kirjasto on mielestäsi oppilaiden tiedonhallintataitojen ohjaajana? *(alleviivaa sopivin vaihtoehto)*

1. Erittäin tärkeä;
2. Melko tärkeä;
3. Ei kovin tärkeä;
4. Ei lainkaan tärkeä;
5. En osaa sanoa

33. Mitä erilaisia positiivisia seikkoja koet koulun ja kirjaston välisestä yhteistyöstä olevan sinulle ja luokallesi? *(alleviivaa yksi tai useampia vaihtoehtoja)*

1. Oppilaissa herää lukuhalu ja he innostuvat kirjoista
2. Kirjasto ja kirjastonkäytön perusteet tulevat tutuiksi oppilaille
3. Oppilaat saavat myönteisen mielikuvan kirjastosta
4. Oppilaiden mielikuvitus ja luovuus kehittyy
5. Oppilaiden kirjalliset ja suulliset taidot kehittyvät
6. Oppilaiden tiedonhallintataidot kehittyvät
7. Kirjastokäynnit tai koululla tehtävät kirjavinkkaukset tarjoavat elämyksellisyyttä tavalliseen koulupäivään sekä oppilaille että opettajalle
8. Oppilaat oppivat liikkumaan ja toimimaan koulun ulkopuolisessa ympäristössä turvallisesti ja asianmukaisesti
9. Opettaja saa uusia ideoita ja virikkeitä oman opetuksensa suunnitteluun
10. Muuta, mitä: _____

34. Onko sinulla vielä sellaisia ideoita tai toiveita, jotka eivät tässä kyselyssä ole tulleet esiin ja joita haluaisit esittää kirjastolle?

SUURET KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄSI!

Liite 3

Vastauskooste

Millä tavoin opettajat ovat tehneet yhteistyötä kirjaston kanssa tai käyttäneet kirjaston palveluita hyväksi opetuksessa

- Kirjavinkkaukset koko koululle tai luokalle, 11 mainintaa
- Kirjastonkäytön opetukset, 11 mainintaa
- Lukumateriaalin hankkiminen kirjastosta tai kirjastoautosta, 10 mainintaa
- Osallistuminen Lukuseikkailuun, 6 mainintaa
- Kirjastosta saatu valmiiksi valikoitu kirjapaketti luokan käyttöön, 3 mainintaa
- Teemapäiviin osallistuminen, 3 mainintaa
- Kirjastosta järjestetyt kirjailijavierailut koululle, 2 mainintaa
- Yhteistyöhankkeissa oleminen ja suunnittelemisen, 2 mainintaa
- Kirjavinkkarin osallistuminen vanhempainiltaan, 1 maininta
- Kirjojen lainaaminen opetuskäyttöön, 1 maininta
- Lukudiplomin kehittämisessä mukana olo, 1 maininta